

UNIVERZITA JANA ÁMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

bakalářské kombinované studium
2011 – 2012

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Romana Rybáčková

Postoj ke gramotnosti jako k základnímu lidskému právu –
zaměřeno na postoj žen v období po zavedení povinné školní
docházky do současnosti

Praha 2012

**Vedoucí bakalářské práce:
Mgr. Martina Strnadová**

COMENIUS UNIVERSITY PRAGUE

Bachelor Combined Studies
2011 - 2012

BACHELOR THESIS

Romana Rybáčková

Attitude to literacy as a basic human right - focus on the attitude
of women in the period after the introduction of compulsory
school attendance to present

Prague 2012

**The Bachelor Thesis Work Supervisor:
Mgr. Martina Strnadová**

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská. práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Louce , dne 19.3.2012

Romana Rybáčková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat za vedení mé bakalářské práce Mgr. Martině Strnadové. Za rady a konzultace mé spolupracovnici Mgr. Marcele Kačalové, za podporu, celé mé rodině a to zejména dceři Pavle.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá postojem žen k učení, vzdělání, vzdělávání se v odlišných společenských podmínkách. Je zaměřena na Českou republiku resp., významně na období Československého státu, v éře již po zavedení povinné školní docházky do současnosti. V teoretické části jsou popsány jednotlivé časové úseky a zdůrazněny dle autorky nejdůležitější linie dané oblasti zkoumání. V praktické části jsou provedeny rozhovory s vybranými ženami, které odpovídaly na otázky směřující k jejich vzdělání, přístupu ke vzdělání, kým byly ovlivňovány při výběru studia a na závěr se autorka vyjadřuje k obecnému vyhodnocení stanovené hypotézy.

Klíčové pojmy

Postoj, gramotnost, učení, vzdělání, vzdělávání, základní lidské právo, feminismus, studium

Antation

This thesis deals with the position of women for learning, education, training in different social conditions. It is focused on the Czech Republic respectively, significantly in the period of the Czechoslovak State, in the era after the introduction of compulsory schooling to the present. In the theoretical part describes the individual time periods and highlighted by the author of the most important lines of the field of study. In the practical part are carried out interviews with selected women, which corresponded to the questions towards their education, access to education, who were influenced by the choice of study and in conclusion, the author expresses a general evaluation of the established hypothesis.

Key words

Attitude, literacy, learning, education, education, basic human rights, feminism, study

OBSAH

ÚVOD	8
1. ZÁKLADNÍ POUŽÍVANÉ POJMY	9
2. POSUZOVANÁ OBDOBÍ	12
2.1 Období po zavedení povinné školní docházky do vzniku samostatného Československého státu – Boj za práva	15
2.1.1 Vzdělávání žen	12
2.1.2 Ženské hnutí	15
2.1.3 Vysokoškolské studium	18
2.2 Vznik samostatného státu – Nové příležitosti?	20
2.2.1 Možnosti studia dívek a žen.....	20
2.2.2 Vysokoškolské vzdělávání	21
2.3 Nacistická okupace – Úplná tma	23
2.4 Období po ukončení druhé světové války do současnosti	24
2.5 Léta padesátá – ztráta pozic , není třeba vzdělané ženy	25
2.6 Léta šedesátá –vzdělání politický úkol	25
2.7. Léta normalizace	26
2.8 Česká republika – Můžeme mnoho? Chceme málo?	26
3. VÝZKUM	30
3.1 Cíl výzkumu	30
3.2 Charakteristika výzkumného vzorku	30
3.3 Jednotlivé etapy výzkumu	30
3.3.1 Etapa přípravná	30
3.3.2 Etapa realizace	31
3.3.3 Etapa vyhodnocení	31
3.4 Zaznamenané rozhovory	31
3.5 Interpretace a shrnutí rozhovorů	44
3.6 Ověření stanovené hypotézy	48
ZÁVĚR	50
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	53
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ	55
SEZNAM PŘÍLOH	56

ÚVOD

Tato bakalářská práce se zabývá postojem žen k učení, vzdělání, vzdělávání se v odlišných společenských podmínkách. Je zaměřena na Českou republiku resp., významně na období Československého státu, v éře již po zavedení povinné školní docházky do současnosti.

V minulých dobách byli lidé, kteří uměli číst a psát výjimkou. Přístup ke vzdělávání se po celá staletí měnil, vyvíjel. Osvícenská panovnice Marie Terezie si uvědomovala, že potřebuje mít ve své říši gramotné národy, protože negramotnost by brzdila vědecký pokrok a tím rozvoj společnosti a oslabovaly by se tak její mocenské i ekonomické pozice. I dnešní moderní společnost by bez všeobecného rozšíření gramotnosti stěží fungovala. Před více než čtyřiceti lety význam gramotnosti přiznalo i UNESCO, když vyhlásilo den 8. září **Mezinárodním dnem gramotnosti**.

Protože se jedná o téma, které je v různých podobách nejednou bádáno a popisováno, bude v teoretické části bakalářské práce velmi často odkazováno na zdroje z kterých autorka čerpala.

Teoretická část ve své úvodní kapitole vysvětlí používané pojmy. V dalších kapitolách se zaměří na charakteristiku jednotlivých období, na popis přístupu a možnosti vzdělávání žen v charakterizovaných dobách. Cílem teoretické části je stručný nástin této problematiky.

V praktické části je nejprve popsán cíl výzkumu a stanovené hypotézy. Dále jsou zde uvedeny jednotlivé etapy výzkumu, způsoby určení výzkumného vzorku a metody výzkumu. Následně pak budou uvedeny zaznamenané rozhovory s vybranou skupinou žen. Nejdůležitější součástí praktické části bude vyhodnocení a interpretace rozhovorů.

Cílem praktické části je uskutečnění rozhovorů a vyjádření se ke stanovené hypotéze.

1. ZÁKLADNÍ POUŽÍVANÉ POJMY

Postoj

„Hodnotící vztah zaujímaný jednotlivcem vůči okolnímu světu, jiným subjektům i sobě samému. Zahrnuje dispozici chovat se či reagovat určitým relativně stabilním způsobem. Postoj je získáván na základě spontánního učení v rodině a v jiných sociálních prostředích“. (Průcha, Walterová, Mareš, 2001, str. 171)

Základní lidské právo

Jedná se o fundamentální právo, které je kulturou daného prostoru a času považováno a chráněno jako právo přirozené, absolutní, nezadatelné, nezcižitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné; jako právo, jenž má člověk ze samé podstaty toho, že je lidskou bytostí, a které je nezbytné proto, aby člověk jako lidská bytost mohl v dané společnosti důstojně žít¹.

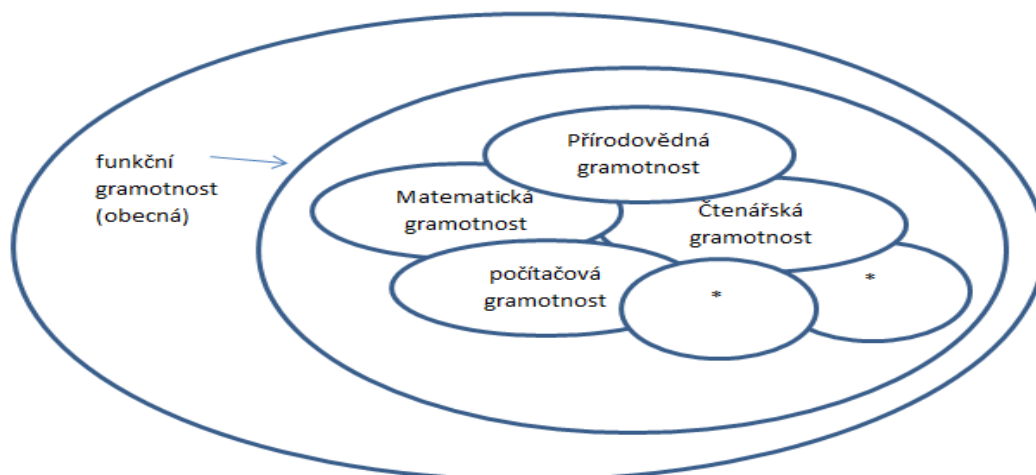
Gramotnost

Původně se pod tímto pojmem rozumělo osvojení základních komunikačních dovedností čtení, psaní případně počítání, za negramotného se tedy pak považoval člověk, který neuměl číst a psát. Tato vymezení nejsou, v souvislosti se změnou společenských, kulturních a ekonomických podmínek, zcela výstižná. V hospodářsky vyspělých zemích zahrnuje gramotnost základní stupeň, tzv. bázovou gramotnost (osvojení si základních dovedností číst, psát a počítat), i stupně vyšší tzv. funkční gramotnost (dovednost přemýšlet o informacích, funkčně je využívat pro řešení různých situací a k formulaci názorů), také se uvažuje o využití ovládnání technických prostředků zajišťujících přenos dat. Obsah gramotnosti je zároveň postupně vztahován na další obory. Hovoříme pak např. o gramotnosti čtenářské, matematické, počítačové, přírodovědné².

¹ HENDRYCH, Dušan. *Právníký slovník* [online]. 2001. Praha: C.H.Beck, 2001 [cit. 2012-02-02].

² JAN PRŮCHA. *Pedagogická encyklopedie*. první. Praha: Portál, 2009. str. 225. ISBN 978-80-7367-546-2

Obrázek 1: Schéma vztahu mezi různými druhy gramotností

*v budoucnu může být schéma doplněno o další druhy

Zdroj: PRŮCHA, J. Pedagogická encyklopedie. Praha:Portál, 2009. s. 225

Učení

Je jedním z klíčových pojmů psychologie, ale neexistuje pro něj všeobecně přijímaná definice. Je to duševní proces a je rozhodujícím faktorem v adaptaci člověka na jeho přírodní i společenské prostředí. Je to získávání zkušeností a utváření jedince v průběhu jeho života³.

Vzdělávání/ vzdělání

V Pedagogickém slovníku můžeme najít, že je to základní, stále diskutovaný pojem pedagogické teorie, nedostatečně ujasněný. V české pedagogické terminologii se nesprávně zaměňují výrazy „vzdělávání“ a „vzdělání“:

- v osobnostním pojetí se vzdělání chápe jako součást socializace jedince
- v obsahovém pojetí je vzdělání zkonstruovaný systém informací a činností, které jsou plánovány v učebních programech a které jsou realizovány ve výuce

³ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. třetí, rozšíř, aktualiz..str. 328. Praha: Portál, 2001,. ISBN 80-7178-579-2.

- v institucionálním pojetí je vzdělání společensky organizovaná činnost, která je zabezpečována institucemi⁴

Charakterizovat vzdělání a vzdělávání můžeme také takto :

Vzdělávání

proces osvojování znalostí, dovedností a postojů, který vede k dosažení určitého úrovně vzdělání⁵.

Vzdělání

„ Chápeme jako souhrn systematických vědomostí, dovedností, postojů, názorů a přesvědčení člověka a rovněž určitou úroveň rozvoje jeho schopností, jichž se dosáhlo na základě cílevědomého výchovného procesu, a to ve školách, různými formami sebevzdělávání i na základě praktické činnosti“. (Hladílek,2009, str.17)

Feminismus

„ Světový názor, resp. hnutí reflektující postavení žen ve společnosti a prosazující jejich práva, zejména rovné společenské postavení s muži. Hnutí mělo několik proudů akceptující nestejně cíle (volební právo, přístup ke vzdělání, lepší pozice v rodině a po rozvodu, prevence zneužívání žen a násilí na ženách apod.6. (Matoušek,2003, str.62)

⁴ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. třetí, str.292 Praha: Portál, 2001, ISBN 80-7178-579-2.

⁵ HLADÍLEK, M. *Kapitoly z obecné didaktiky a didaktiky vzdělávání dospělých*. 2. vyd. s. 17-20. Praha: UJAK, 2009. ISBN 978-80-86723-75-4.

⁶ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce* 1. vyd. s. 62. Praha:, 2003. ISBN 80-7178-549-0

2. POSUZOVANÁ OBDOBÍ

2.1 Období po zavedení povinné školní docházky do vzniku samostatného Československého státu – Boj za práva

Od čtyřicátých 18. století se v habsburském mocnářství prosazovaly reformy, jenž byly podněcovány neutěšeným stavem hospodářství, které nevytvářelo dostatek prostředků pro úspěšné vedení velmocenské politiky⁷. Reformám v habsburské monarchii předcházela řada dynamických změn v okolních zemích, které vedly ke vzniku moderní evropské společnosti. Osvícenské reformy zavedené Marií Terezií měly za cíl zefektivnit státní správu, zlepšit výběr daní, podpořit rozvoj hospodářství - pozvednout úroveň monarchie 8. K naplnění osvícenských ideálů bylo nezbytné všeobecné zvýšení úrovně vzdělání, protože i monarchie si uvědomila, že vědění je moc, a to i ekonomická, a že negramotnost je brzdou společenského pokroku.

V roce 1774 byl přijat Všeobecný školní řád, byly zavedeny tři druhy škol: triviální, hlavní a normální a mimo jiné byla zavedena všeobecná vzdělávací povinnost pro chlapce a dívky od šesti to dvanácti let. Povinnou osmiletou docházku však stanovuje až **Říšský zákon** z roku 1869⁹.

2.1.1 Vzdělávání žen

Pro dívky, které nepocházely z majetných, vyšších společenských vrstev a neměly tak možnost být vyučovány soukromými učiteli, byly jediným zdrojem vzdělání triviální školy. I když vzdělávací povinnost byla uzákoněna v roce 1774, nedostalo se však tohoto základního vzdělání všem dívkám ani mnohem později¹⁰.

Vzorem všem základním školám se stala normální základní škola založená 15. listopadu 1775 na Malé Straně, kde již od počátku bylo i zvláštní dívčí oddělení.

⁷ HARNA, Josef a Rudolf FIŠER. *Dějiny českých zemí*. první. Praha: učebnic Fortuna, 1998.str. 16. ISBN 80-7168-522-4.

⁸ Česká republika: Tereziánské reformy. *Česká republika* [online]. [cit. 2012-02-04]. Dostupné z: <http://silkyňa.nolimit.cz/terezianske-reformy>

⁹ VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. a kolektiv. *Pedagogika pro učitele*. 1. Praha: Grada PUBLISHING, 2007. str. 69 –72. ISBN 978-80247-1734-0.

¹⁰ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí - proč?*. 2005. Praha: Libri/SLON, 2005.str. 9-13. ISBN 80-7277-295-3(Libri); ISBN 80-86429-42-3(Slon).

V témže roce bylo zákonem stanoveno, že tam kde k tomu budou podmínky, mají se zřizovat jako součástí hlavních škol i školy dívčí. Jejich zaměření se stala výuka ručním pracím a trivium, tzn. čtení, psaní a počty. Od konce 18. století se počet dívčích škol znatelně zvýšil a to z 37 v roce 1808 na 45 v roce 1847¹¹.

Přesto však většina dívek byla vychovávána v duchu konzervativních tradic, přetrvával názor, že jim základní vzdělání postačí, doplnit ho může maximálně znalost francouzštiny, či hra na nějaký hudební nástroj. Cílem bylo slušné manželství a dobré zaopatření¹². Největší zásluhu na dívčím vzdělávání tak v první polovině 19. století měly soukromé osoby.

Velmi nakloněn dívčímu vzdělávání byl pedagog a spisovatel **Karel Slavoj Amerling**. Amerling byl neoblomným propagátorem kvalitního vzdělávání žen, uvědomoval si však, že ani postupné kvalitní vzdělání dívek neumožní vyrovnat veškeré rozdíly v právním a společenském postavení muže a ženy, usiloval proto o intelektuální povznesení ženy. Pořádal kurzy pro učitele, aby se prohloubily a rozšířily dosavadní znalosti učitelů, protože byl přesvědčen, že jen vzdělanější pedagog může pozdvihnout úroveň českého školství. Byl rozhodným zastáncem povinné školní docházky ve městech i na venkově do věku čtrnácti let. V roce 1842 otevřel v Budči chlapeckou školu a na jaře následujícího roku pak učiliště pro dívky od pěti do osmnácti let. Do školy zval české vědce a významné osobnosti z oblasti kultury, kteří ve škole přednášeli¹³. V roce 1884 však byla budova školy prodána a činnost školy tak skončila. Neúspěch zapříčinil zřejmě přílišný idealismus Amerlinga a jeho nepraktičnost ve finančních záležitostech. I když v dějinách školství znamenala Budeč, pouze krátkou a uzavřenou kapitolu¹⁴, ukázal Amerling možnou cestu jak pozdvihnout úroveň celého národa.

¹¹ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. první. Praha: Libri/SLON, str. 9. 2005. ISBN 80-7277-241-4(Libri) ; ISBN 80-86429-48-2(Slon).

¹² MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí - proč?*. 2005. Praha: Libri/SLON, 2005.str. 123. ISBN 80-7277-295-3(Libri); ISBN 80-86429-42-3(Slon).

¹³ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí - proč?*. 2005. Praha: Libri/SLON, 2005.str. 20. ISBN 80-7277-295-3(Libri); ISBN 80-86429-42-3(Slon).

¹⁴BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. první. Praha: Libri/SLON, str. 11.. 2005. ISBN 80-7277-241-4(Libri) ; ISBN 80-86429-48-2(Slon).

Průkopnicí dívčího vzdělávání se ve čtyřicátých letech 19. století stala **Bohuslava Rajská** (vlastním jménem Antonie Reissová), nejvzdělanější česká žena té doby. Bohuslava Rajská byla výjimečná žena, svůj osobní život zcela podřizovala práci a povinnostem, byla velikou vlastenkou a první organizátorkou dívčího vzdělávání. V roce 1843 otevřela soukromý dívčí ústav ve Vodičkově ulici. Měla řadu obdivovatelů ke kterým patřil i Josef Kajetán Tyl a také již výše jmenovaný Amerling. Ten si přál, aby svůj ústav spojila s jeho Budčí. Toto Rajská odmítla, zřejmě z finančních důvodů, kterými byla zadluženost Budče. S Amerlingem však spolupracovala a jeho dívčí školu v Budči řídila tři roky, do doby než se provdala za Františka Ladislava Čelakovského a odešla s ním do Vratislavi. Tím skončila její veřejná činnost, plně se pak věnovala výchově jeho čtyř dětí z předchozího manželství¹⁵.

Do vědomí následujících generací se zapsala i žena pocházející ze střední vrstvy -**Magdalena Dobromila Rettigová**. Pocházela z ne příliš majetné rodiny a tak sama navštěvovala školu jen krátce. Díky jejímu velkému nadání a pílí nabyla obdivuhodné, široké znalosti četbou kvalitní cizojazyčné literatury i literatury české. Po celý život zůstala věrná přísné konvenční výchově své matky, jejímž krédem byla pracovitost. Vzdělání ženy podle Rettigové mělo směřovat k tomu, aby byla vzornou matkou, hospodyní a příjemnou, rovnocennou společnicí svého muže, se kterou by mohl řešit a sdílet praktické problémy života¹⁶. Dle mínění autorky sice Rettigová zastávala tento konzervativní názor, přesto ukázala ženám, že i pro tento úkol je potřebné se vzdělávat a to nejenom se naučit číst, i když tato znalost jim umožňovala, aby si rady s vedením domácnosti, výchovou dětí, péčí o manžela mohly přečíst v knihách nebo jejich proslavených kuchařkách, které napsala, ale učit se i praktické dovednosti. Tyto nabyté vědomosti a nauky jim pak mohly pomoci k tomu, aby byly v rodině respektovány a považovány.

Do období první poloviny 19. století patří také literární činnost velké bojovnice za ženská práva, největší české spisovatelky **Boženy Němcové**. Díky své znalosti lidového prostředí věděla, že lidé z nižších vrstev jsou svým nadáním i schopnostmi

¹⁵ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. první. Praha: Libri/SLON, str. 12-13. 2005. ISBN 80-7277-241-4(Libri) ; ISBN 80-86429-48-2(Slon).

¹⁶ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí - proč?*. 2005. Praha: Libri/SLON, 2005.str. 17. ISBN 80-7277-295-3(Libri); ISBN 80-86429-42-3(Slon).

lidem z vyšších vrstev rovnocenní, jen je nemají možnost rozvinout a uplatnit. Byla přesvědčená, že by úroveň rodin a tím i celého národa mohly daleko více zvýšit vzdělané ženy a že společnost nepotřebuje od ženy nezištnou obět', ale ženinu nenahraditelnou schopnost inspirovat muže k vyšším věcem¹⁷.

Názorem autorky je, že Božena Němcová byla, jak je patrné z jejích dochovaných podobizen, krásná žena, která nechtěla být jen tou příjemnou společnicí svému muži a dobrou hospodyní ve smyslu představ o ženách Dobromily Rettigové. Chtěla, aby si ženy uvědomovaly samy sebe, aby věřily, že jejich schopnosti můžou prospět celé společnosti. Toto uvědomění se, rozvíjení schopností bylo možné zajistit, tím, že by bylo ženám umožněno dosáhnout patřičného vzdělání.

2.1.2 Ženské hnutí

Osvícenské hnutí, které se rozvíjelo od konce 17. století začalo ovlivňovat vzdělanější část společnosti v českých zemích přibližně od dvacátých let 19. století. Jedním z důležitých rysů osvícení bylo zdůrazňování přirozené rovnoprávnosti lidí a již od konce 18. století souvisel s touto myšlenkovou orientací ojediněle názor, že žena a muž jsou rovnocenné bytosti, což byl první krok, aby se rozvinulo úsilí o jejich rovnoprávnost. Dosavadní nerovnocenné a nerovnoprávné postavení ženy ve společnosti byl důsledek hluboce zakořeněných filosofických, politických a církevních přístupů. Ženy v českých zemích si navíc uvědomovaly, že k jejich rychlejšímu zrovnoprávnění ve společnosti vedlo dosažení zrovnoprávnění českého a německého obyvatelstva v říši. Jak docházelo k uvolňování politických poměrů po pádu Bachova absolutismu, došlo k oživení i společenského života. V oblasti týkající se žen začaly vycházet první ženské časopisy a zrodilo se organizované hnutí českých žen. **Ženské hnutí** se stalo velkým fenoménem a v českých zemích se ve své spolkové činnosti již od počátku zaměřilo na vzdělávání dívek a žen.

¹⁷ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí - proč?*. 2005. Praha: Libri/SLON, 2005.str. 18-19. ISBN 80-7277-295-3(Libri); ISBN 80-86429-42-3(Slon).

Úroveň dívčího vzdělávání byla, z důvodu neochoty říšské vlády, která se nechtěla podílet na jeho financování, velmi nízká. Navíc byly dívčí školy a penzionáty po upevnění pozic katolické církve ve školství v roce 1885 v rukou ženských kongregací. Tomu se dalo zabránit jedině zkvalitněním a rozšířením dívčího školství a jeho zesvětštěním. Na počátku šedesátých let se Praha stala centrem české národní politiky v Rakousku. Ve volbách do pražské městské rady zvítězila česká strana a česká převaha na radnici budovat dívčí školství z prostředků českého národa. Společně s pokrokově smýšlejícími ženami (Karolinou Světlou a Eliškou Krásnohorskou) se o toto zasloužil nejvíce Vojta Náprstek.

Vojta Náprstek byl velikým demokratem a od mládí i stoupencem emancipace žen. Podle něj největší prospěch společnosti přinášelo co nejširší vzdělání všech. V roce 1863 se zasloužil o založení šestileté Městské vyšší dívčí školy v Praze (první svého druhu v Rakousku). Do studijního programu školy byl také poprvé zařazen, sice nepovinný, ale hojně navštěvovaný tělocvik. Do konce roku 1890 Vojta Náprstek, jako člen zemského a městského zastupitelstva podpořil vznik dalších dívčích škol například Ženského výrobního spolku nebo prvního soukromého dívčího gymnázia **Minerva**. Náprstek se také věnoval přednáškové činnosti, z které společně s Karolinou Světlou a dalšími ženami vzniklo první organizační středisko pro činnost žen a dívek – Americký klub dam. Tento klub se zaměřil na svépomoc, charitu a hlavně vzdělávání. Zde pořádané přednášky měly vysokou úroveň a přednášejícími byli často osobnosti z akademického prostředí, například Jaroslav Vrchlický, Alois Svojsík, Jan Evangelista Purkyně nebo později Tomáš Garrigue Masaryk¹⁸. Autorka se domnívá, že o významu tohoto klubu nelze pochybovat. Již za dobu své existence byl trnem v oku vládnoucím kruhům. Nakonec byl zrušen až v roce 1949. Jeho myšlenka však zůstala natolik živá, že v roce 1996 byla jeho činnost obnovena.

Od poloviny 19. století získaly ženy významného spolupracovníka a to byl demografický vývoj. V Evropě ubývalo mužů a přibývalo žen. Částí veřejnosti začala být vnímána „ženská otázka“ jako otázka existenční. Tato část veřejnosti, hlavně muži,

¹⁸ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí - proč?*. 2005. Praha: Libri/SLON, 2005.str. 25-28. ISBN 80-7277-295-3(Libri); ISBN 80-86429-42-3(Slon).

si dle autorky uvědomila, že se ženám musí umožnit pracovat i na jiných pozicích, aby se uživily, než jen na těch, které byla společnost ochotna tradičně podporovat. Muži byli ochotni ještě tak tolerovat tradiční ženská povolání (vychovatelky, hospodyně, společnice) nebo z dolních vrstev společnosti námezdní dělnice. Představa žen vykonávajících povolání tradičně mužská byla nad jejich síly. Největší obavu měli z konkurence a také z toho, že by ženy byly ochotny pracovat za nižší mzdy a tím by mohlo dojít ke snížení mezd i mužům. . I když v rakouských zemích se tento nerovnoměrný demografický vývoj stával vážným sociálním problémem, byla představa ekonomicky aktivní ženy ze střední vrstvy ve společnosti dlouho nepřijatelná a to nejen mezi muži, ale odmítána byla zvláště v mocenských vrstvách a církvi. Přestože však okolnosti nutily mnohé ženy opustit své tradiční role matek a manželek, nebyla většina z nich připravena překročit hranice mezi soukromou a veřejnou sférou. Vláda tento konflikt nijak neřešila, vše nechala na soukromé sféře¹⁹.

Mezi významné osobnosti, které se této oblasti systematicky věnovaly patřila **Karolina Světlá** (Johanna Mužáková – Rottová). Karolina Světlá pocházela ze známé staropražské obchodnické rodiny. Základní vzdělání absolvovala v německém jazyce. Vyšší dívčí školy kromě Budče neexistovaly a tak jediným, kdo podporoval zvědavou a hloubavou Johanku tím, že jí dovolil číst zakázanou německou literaturu byl policejní komisař Josef Kreuzmann, který bydlel v sousedství. Na základě načerpaných vědomostí z literatury a s přibývajícimi zkušenostmi si postupně vytvářela názor na postavení ženy v novodobé společnosti. Ženskou otázku vnímala jako sociální problém. Ve veřejné i v literární činnosti jí podporoval její manžel. Stala se jednou ze zakladatelek Ženského výrobního spolku, které dívkám poskytoval odborné vzdělání a díky její vynalézavosti a vytrvalosti se jí společně s Eliškou Krásnohorskou podařilo zrealizovat projekt na založení prvního dívčího gymnázia ukončeného maturitou **Minerva**. Největším hnacím motorem pro založení gymnázia bylo jejich přesvědčení, že maturita musí otevřít dívkám možnost univerzitního vzdělávání. Mezi osobnosti,

¹⁹ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí - proč?*. 2005. Praha: Libri/SLON, 2005.str. 28. ISBN 80-7277-295-3(Libri); ISBN 80-86429-42-3(Slon).

kteří **odmítaly** podporovat jejich úsilí patřil významný český lékař profesor Eduard Albert, člen pražské městské rady František Ladislav Rieger, ředitel státního ústavu pro vzdělávání učitelek profesor Hrys a jiní. Mezi poslance, kteří projekt podpořili a zasadili se tak o to, že dívkám byla dána šance pro na kvalitní vzdělání, duševní a intelektuální růst patřili Karel Adámek, Josef Herold a již výše jmenovaný Tomáš Garrigue Masaryk. Byl to pak právě Masaryk, který se z českých politiků především zasadil i o vysokoškolské studium českých žen²⁰. Dle autorky bylo založení prvního dívčího gymnázia opravdu významným počinem. Zvláště proto, že vyšel předpoklad zakladatelů a maturita umožnila dívkám ucházet se o studia na vysokých školách. Také se však autorka domnívá, že těchto úspěchů ženy dosáhly právě díky podpoře mužů, Ztotožňuje se s názorem, že v českém prostředí nevnímaly ženy svojí emancipaci, jako odpor proti mužům, ale jako možnost stát se díky vzdělání ženou, která umí být zodpovědná za svůj život, ale která chce mít rodinu, umí vést domácnost, ale je schopna pracovat i mimo ni.

2.1.3 Vysokoškolské studium

Zpřístupnění řádného studia ženám na vysokých školách se podařilo vyjednat s rakouskými politiky v roce 1897. Na základě výnosu MKV rakouské vlády bylo ženám umožněno vysokoškolské studium na filosofických fakultách c.k. univerzit. V roce 1900 byly přijaty první řádné studentky na lékařské fakulty.

První světová válka znamenala velké sociální a ekonomické změny ve společnosti. Mnohé ženy ze středních vrstev se musely ujímat profesí na které neměly teoretickou přípravu. Došlo ke zlomu v oficiálním přístupu k univerzitnímu vzdělávání žen, například na Karlo-Ferdinandově univerzitě, po vynuceném odchodu mužů (pedagogů i žáků) na frontu, studovalo ve školním roce 1916/1917 více žen než mužů.

Právnícké fakulty však zůstaly ženám uzavřeny ještě téměř dvě desítky let. Odpor mužských kolegů a nadřízených byl velmi silný, muži zpochybňovali schopnost žen

²⁰ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí - proč?*. 2005. Praha: Libri/SLON, 2005.str. 27-40. ISBN 80-7277-295-3(Libri); ISBN 80-86429-42-3(Slon).

kvalitně a zodpovědně zastávat funkce soudců a notářů a tak první studentky práv usedly do lavic právnických fakult až po vzniku Československé republiky²¹.

Shrnutí

Reformy, které zavedla Marie Terezie se týkaly i školství. Jedním z důvodů bylo i to, že pro společenský pokrok potřebovalo mocnářství obyvatelstvo, které bude schopno jít s dobou, porozumí novým věcem, bude se orientovat. Všeobecná vzdělávací povinnost byla tedy zavedena pro chlapce i dívky. Přestože postupem docházelo i k sankcím vůči rodičům, kteří povinnost posílat děti do školy nerespektovali, bylo mnoho dívek, které základním vzděláním neprošly. Lepší pozici měly dívky, které pocházely z majetnějších vrstev a rodiče jim mohly dopřát soukromé vzdělání. Skutečností byl ale také fakt, že dívky byly vychovávány tradičně, s cílem uzavřít slušné manželství a tím získat dobré zaopatření.

Přes pomalé zlepšování, kdy bylo i zákonem stanoveno, že tam, kde budou podmínky, mají se zřizovat jako součást hlavních škol i školy dívčí, byly to hlavně soukromé osoby, které se o vzdělávání žen a dívek na konci 18. století zasadily. Mezi významné osobnosti, které vzdělávání žen a dívek podporovaly je možné jmenovat např. Karla Slavoje Amerlinga, Vojtu Náprstka a také Tomáše Garrigua Masaryka, který se zasadil později i o vysokoškolské vzdělávání žen.

Velmi významnou roli v otázce ženského vzdělávání mělo Ženské hnutí. Bylo velmi prospěšné, že české ženy si uvědomovaly potřebu rovnoprávného postavení s muži, ale k dosažení tohoto cíle bylo pro ně důležité zaměřit se právě na podporu vzdělávání žen a dívek. Je mnoho žen, které se zasloužily a dalším generacím pomohly vybojovat přístup ke vzdělání, možnosti, práva. Mezi ně určitě patří Bohuslava Rajská, průkopnice dívčího vzdělávání v českých zemích, Božena Němcová, největší česká spisovatelka, Karolina Světlá a Eliška Krásnohorská, ženy, kterým se podařilo zrealizovat projekt na založení prvního dívčího gymnázia Minerva, kdy největším jejich

²¹ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí - proč?*. 2005. Praha: Libri/SLON, 2005.str. 124-125. ISBN 80-7277-295-3(Libri); ISBN 80-86429-42-3(Slon).

hnacím motorem bylo přesvědčení, že maturita musí ženám otevřít možnost univerzitního vzdělávání.

Vysokoškolské studium bylo ženám umožněno nejprve na filosofických fakultách, později se připojily lékařské fakulty. Zlomem v oficiálním přístupu k univerzitnímu vzdělávání žen se stala první světová válka, kdy se ženy musely po nuceném odchodu mužů na frontu ujímat profesí, na které neměly teoretickou průpravu. Na Karlo-Ferdinandově univerzitě ve školním roce 1916/1917 tak studovalo více žen než mužů. Konstatovat se musí ale fakt, že právnické fakulty se v plné šíři ženám otevřely až po vzniku Československé republiky.

2.2 Vznik samostatného státu – Nové příležitosti?

Rok 1918 znamenal zvrát v moderních českých dějinách. Dochází k rozpadu habsburské říše, když 27. října 1918 odeslal ministr zahraničí Julius Andrássy Spojeným státům nótu o bezpodmínečném přijetí podmínek stanovených pro jednání o příměří²², ve které jeho vláda, ve snaze ukončit válku za každou cenu přislíbila uznat práva Čechoslováků a Jihoslovanů. Předsednictvo Národního výboru (Antonín Švehla, Alois Raší, Jiří Stříbrný, František Soukup a ze Slovenska zástupce Vavro Šrobár) pochopilo, že přišel čas a po převzetí zásobovací centrály – Obilného ústavu 28.října 1918 odpoledne vyhlásují na Václavském náměstí **samostatnost – vzniká Československý stát, tzv. 1.republika**. Je tak, mimo jiné, završeno úsilí hlavně tří mužů Tomáše Garrigua Masaryka, Edvarda Beneše a Milana Rastislava Štefánika²³.

2.2.1 Možnosti studia dívek a žen

Vznik samostatného státu zasáhl veškeré oblasti života lidí. Státotvorná politika, upravování mezinárodních vztahů, hospodářská politika státu, to vše a hlavně poválečná světová hospodářská krize, která silně zasáhla do vývoje společnosti mělo za následek, že oblast vzdělávání nebyla úplně ve středu zájmu vlády. Přesto dochází

²² HARNA, Josef a Rudolf FIŠER. *Dějiny českých zemí*. první. Praha: učebnic Fortuna, 1998. str. 136 ISBN 80-7168-522-4.

²³ BĚLINA, Pavel, Tomáš GRULICH, Jaroslav HALADA, Jaroslav HRBEK, Petr MAREŠ, Dagmar MORAVCOVÁ, Jiří POKORNÝ, Jiří RAK, Petr.A. ROČEK a Josef TOMEŠ. *Dějiny země Koruny české II*. druhé. Praha: Paseka, 1993. sStr. 142-147. ISBN 80-85192-60-8.

k pomalému zlepšování postavení dívek ve vzdělávání. Výnosem Ministerstva školství a národní osvěty, O přijímání dívek za řádné žákyně středních škol, dochází v listopadu 1918 k úplnému zrovnoprávnění dívek na chlapeckých středních školách. Záměrem sice nebylo zrušení již existujících dívčích středních škol, ale naopak uchování samostatného dívčího středního školství (kde dívčí střední školy fungovaly, musely být nejprve jejich stavy naplněny a až po naplnění se mohly dívky hlásit na chlapecké střední školy). Když však tato omezení byla v roce 1921 zrušena, vedlo to k postupnému rušení dívčích lyceí.

Přesto bylo toto zrovnoprávnění velmi významným krokem, protože dívky směly využívat jak střední školy, ze kterých bylo možno odejít po absolvování nižšího stupně a případně dále studovat na obchodní akademii, na učitelském ústavu, vyšší průmyslové a vyšší hospodářské škole, tak gymnázia, reálná gymnázia, či střední všeobecně vzdělávací školy, které měly svým studentům poskytnout vyšší stupeň vzdělání, aby jejich absolventi mohli pokračovat ve studiu na vysokých školách.

Oblast školství však stále upravoval říšský zákon, takže v nové republice, přes výše uvedené zrovnoprávnění dívek s chlapci v přístupu na střední školy nedošlo k žádným změnám oproti habsburské monarchii.

V roce 1922 přinesl drobné úpravy tzv. Malý školský zákon, který sjednotil národní školy po stránce obsahové i vnější. Rozšířila se základní povinná osmiletá školní docházka i na Slovensko a byly zavedeny nové předměty, například občanská výchova, ruční práce pro chlapce a povinný předmět tělesné výchovy i pro dívky²⁴.

O opravdu závažném stavu vypovídá dotaz členů Národního shromáždění na ministra Národní obrany V. Klofáče²⁵

2.2.2 Vysokoškolské vzdělávání

I když po roce 1918 neexistovaly legislativní překážky, které by bránily ženám ve studiu na vysokých školách a počet vysokoškolsky vzdělaných žen stoupal. Zůstával počet žen, které se vystudované profesi věnovaly překvapivě nízký. Stále přetrvával

²⁴ SKOUMALOVÁ, Lucie. *Vývoj ošetřovatelství v ČSR v 1. polovině 20. století*. Pardubice, 2009. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice, Fakulta filosofická, Katedra historických věd. Vedoucí práce prof. PhDr. Milena Lenderová, CSc.

²⁵ Znění „Dotazu“ je přílohou A bakalářské práce

názor, že ženy se lépe uplatní v tzv. pomáhajících profesích – zejména lékařských. Ani zde však ženy neaspírovaly na vědeckou dráhu, nejčastěji se spokojovaly s asistentskými místy (do roku 1939 se v českých zemích habilitovaly pouze dvě lékařky, obě v oboru dermatovenerologie a to v roce 1932 V. Říhová-Knappová a v roce 1933 O. Valentová-Denigerová²⁶).

V roce 1930 tak bylo v Československu 645 pracujících lékařek, 535 středoškolských profesorek, ale třeba jen 92 advokátek a jen 61 inženýrek ekonomie. V roce 1920 přijalo první studentky České učení technické. Oborem, o který měly ženy také zájem byla chemie, první inženýrka chemie promovala v roce 1921. Je však nutné říci , že členem Československé chemické společnosti však k roku 1930 bylo pouze 9 žen. V roce 1937 pak promuje první lesnická inženýrka²⁷.

Shrnutí

Rok 1918 přináší českým zemím a Slovensku samostatnost, 28. října je vyhlášena Československá republika.

Tato zásadní změna ovlivňuje všechny oblasti života lidí. Dochází k úpravě mezinárodních vztahů, je koncipována hospodářská politika nového státu. To vše a poválečná hospodářská krize znamená, že ve školství žádným zásadním změnám nedochází. Stále je v platnosti říšský zákon. Malou úpravu přináší v roce 1922 Malý školský zákon, který rozšíří povinnou základní osmiletou docházku i na Slovensko.

V oblasti dívčího vzdělání dochází k úplnému zrovnoprávnění dívek a chlapců na chlapeckých středních školách. Z počátku jsou dívky na chlapecké střední školy přijímány až po naplnění kapacity dívčích středních škol. Po zrušení tohoto omezení v roce 1921 dochází k postupnému rušení dívčích lyceí, tím vzniká více možností studia dívek středních školách s maturitou a možným pokračováním studia na vysokých školách.

²⁶Kalhotové období: v čem byla první republika „první“?: Cesta českých žen ke vzdělání II. O. *News Letter* [online]. 2007[cit. 2012-02-12]. Dostupné z: <http://www.cec-wys.org/media/1370753e/12%2007.pdf>

²⁷Články.ŠTRBÁŇOVÁ,Soňa. *Věda.cz*[online].5.3.2008[cit.2012-02-14].Dostupnéz: <http://www.veda.cz/article.do?articleId=22769>

Na vysoké školy je ženám umožněn přístup, ale je překvapivé, že se ženy nakonec vystudované profesi věnují zřídka. Stále přetrvával názor, že se ženy nejvíce uplatní v tzv. pomáhajících profesích-zejména lékařských. Ženské hnutí se spíše věnuje dalším oblastem jeho činnosti a to zejména charitativní. O vědeckou kariéru se ženy téměř nezajímají. Mnoho žen nakonec stále raději volí sňatek před pracovní kariérou.

2.3 Nacistická okupace – Úplná tma

V průběhu roku 1937 se Československo stalo posledním ostrovem demokracie ve střední Evropě. Ze všech stran bylo obklíčeno totalitními a fašistickými režimy. Nejvíce bylo ohroženo Hitlerovým Německem. A. Hitler – nacistický vůdce Německa se již od roku 1936 intenzivně připravoval na válku. Přesto se na ní necítil být připraven. Uvítal proto ústupnost zástupců vlád Francie a Anglie, kteří ve snaze vyhnout se válečnému konfliktu iniciovaly zprostředkování jednání Hitlera s ČSR.. Přestože se ČSR chtěla bránit narůstající agresi, uskutečnili představitelé Německa, Itálie, Velké Británie a Francie 29. září 1938 v Mnichově „Schůzku čtyř“, bez naší účasti a podepsali tzv. Mnichovskou dohodu.

V důsledku mnichovské „zrady“ vyhlásil 14.března 1939 slovenský sněm vytvoření Slovenského státu a 15.března 1939 odevzdal Emil Hácha osu českého národa do Hitlerových rukou. Ten pak 16. Března 1939 vyhlásil zřízení **Protectorátu Čechy a Morava**²⁸.

Cílem nacistů byla úplná germanizace českých zemí. 28. října 1939, v den výročí založení samostatného československého státu došlo k protinacistickým demonstracím, kterých zúčastnili zvláště studenti vysokých škol. Při demonstraci byl postřelen student Jan Opletal, který zranění nakonec podlehl. Jeho pohřeb se stal další protinacistickou demonstrací. **Nacisté v přímém důsledku uzavřeli všechny české vysoké školy**. Později došlo také k uzavření i mnoha středních škol, zvláště gymnázií. Vzdělávání zcela podléhalo nacistické ideologii, zrušena byla výuka dějepisu a

²⁸ HARNA, Josef a Rudolf FIŠER. *Dějiny českých zemí*. první. Praha: učebnic Fortuna, 1998. str. 166-182. ISBN 80-7168-522-4.

občanské nauky a došlo tak k citelnému poklesu, do té doby, vysoké úrovně našeho školství. Dle mínění autorky obrovskou tragédií pro náš národ byl systematický postup nacistů při likvidaci nadějných elit, které byly, v lepším případě uvězněny nebo v horším případě byly popraveny, či zemřely v koncentračních táborech nebo v plynových komorách. Obrovské životní štěstí měly tzv. "Wintonovy děti", které se dostaly díky jeho úsilí do Velké Británie. Válku tak přežily v anglických rodinách, které je přijaly a po válce tak mohly studovat. Mezi ně patřilo mnoho dívek, které vystudovaly, staly se z nich např. lékařky, učitelky, humanitární pracovnice, ale i akademické pracovnice nebo vědkyně.

Shrnutí

Období nacistické okupace je velmi temnou dobou v českých dějinách. V oblasti školství znamená okupace zásadní změny ve vzdělávání chlapců a dívek, kdy je vše podřízeno nacistické ideologii a záměru nacistů o germanizaci českých zemí. Nacisté se systematicky snažili o snížení vzdělanosti českého národa, mnoho nadějných elit bylo během války popraveno nebo umučeno v koncentračních táborech, či zemřelo v plynových komorách. Speciální vzdělávání českých žen a dívek nebylo realizováno vůbec.

2.4 Období po ukončení druhé světové války do současnosti

Po ukončení druhé světové války dochází ke změně politického systému. V únoru 1948 vyhrávají komunisté volby do poslanecké sněmovny, Dr. Edvard Beneš podává demisi a vlády se ujímají komunisté.

Období socialismu je nutné rozdělit na etapy. Krutost období padesátých let vystřídala nadějnější léta šedesátá, pak přišla tvrdá sedmdesátá léta normalizační a dále postupné uvolnění, které přineslo léta osmdesátá. Všechny etapy však spojuje ovlivňování života všech lidí politickou mocí.

Odlišný je i v jednotlivých etapách přístup k ženám a to i v oblasti jejich vzdělávání.

2.5 Léta padesátá – ztráta pozic , není třeba vzdělané ženy

Padesátá léta jsou charakteristická atmosférou strachu, snahou komunistů o rozbití demokratické struktury, zničit opozici a případné nespokojence zastrašit. Ihned po únoru 1948 přichází první politické procesy. Mnoho lidí je uvězněno, odsouzeno k dlouholetým žalářům a dochází také k popravám politických odpůrců. Při jednom z vykonstruovaných procesů je k trestu smrti odsouzena i jediná žena **Dr. Milada Horáková**²⁹. Trest smrti pro Miladu Horákovou navrhuje prokurátorka **Ludmila Brožová**. Ta je absolventkou Právnické školy pro pracující. Školy, která vzdělávala budoucí „právníckou elitu“. Jejími studenty byli obvykle pracující dělnického původu, často bez jiného, než základního vzdělání.

Ludmila Brožová je příkladem „vzdělané ženy“. V padesátých letech komunisté na ženu hleděli jako na důležitou pracovní sílu, měla jim pomoci postavit na nohy národní hospodářství. Protože postupně klesaly platy mužům, stala se zaměstnanost žen nutností pro rodinný rozpočet. Ženám byla dávána místa, dříve patřícím mužům, když výjimkou nebyla slévačka nebo hornice (za tímto účelem jim byla v roce 1948 přiznána rovnoprávnost). Jejich mzda však byla citelně nižší než mzda mužů. Protože pracovaly také v odvětvích, tradičně patřícím ženám, byla podpora jejich vzdělávání zaměřena do této sféry³⁰.

2.6 Léta šedesátá –vzdělání politický úkol

V šedesátých letech dochází ke krátkému uvolnění ideologických bariér v oblasti ekonomiky a ke snaze části komunistických představitelů o reformu socialistického trhu. V oblasti vzdělávání nejdůležitějšími nástroji bylo vzdělání **poskytované zdarma** a uplatňování **kvótního systému** tj. politickou kontrolou nad distribucí vzdělávacích míst. Snahy reformátorů, mezi které patřila i řada žen, například žena, která dosáhla v oblasti vzdělávání nejvyšší stupně **PhDr. Jiřina Šiklová CSc.**, končí okupací republiky vojsky zemí Varšavského paktu 21.srpna 1968.

²⁹ HARNA, Josef a Rudolf FIŠER. *Dějiny českých zemí*. první. Praha: učebnic Fortuna, 1998. str. 119-220. ISBN 80-7168-522-4.

³⁰ NEUMANN, S. K. *Dějiny ženy: populárně sociologické, etnografické a kulturě historické kapitoly*. Praha: Otakar II., 1999

2.7. Léta normalizace

Normalizace, která vystřídala uvolnění šedesátých let znamenala pro vzdělanost národa tragédii. Byly stanoveny pevné kvóty, které určovaly kolik dětí bude vyvolených pro další studium a to nejen podle pohlaví, ale podle svého „původu“. Například podle toho, zda jejich rodiče byli členy komunistické strany nebo odpůrci režimu. Také zda to byli rodiče se správnými konexemi. V této souvislosti je potřeba se také zmínit o významné činnosti žen, které se angažovaly v občanském hnutí Charta 77. Činnost tohoto hnutí nebyla povolena a tak ze strany vládnoucí moci docházelo k perzekuci jeho členů a příznivců. To mělo vliv na jejich rodinný život. Obvykle nesměly pracovat, tam, kde chtěly, i kdyby měly na vybrané pracovní místo kvalifikaci. Nebo jim nebylo umožněno jakýmkoliv způsobem se jinak vzdělávat. A nejhorší bylo, že možnost vzdělávat se na vybraných školách nebylo umožněno ani jejich dětem.

Na vzdělávání v této době měla vliv i ztráta motivace. Důvodem bylo postupné vyrovnávání příjmů mezi profesemi a pokles vlivu vzdělání na výši příjmu. Zavedení úplného středního vzdělání, tj. učebního oboru zakončeného maturitou vedlo k zaostávání vysokoškolského vzdělávání a pohrdavému postoji veřejnosti na vzdělání vůbec.

Ve vzdělávání žen dochází k segregaci. V osmdesátých letech se většina dívek stává frekventantkami oborů ekonomických, textilních a oděvnických, obchodu a služeb zdravotnických a pedagogických. To se odráží i v povoláních, které vykonávají, kdy například školství je téměř zcela feminizováno³¹.

2.8 Česká republika – Můžeme mnoho? Chceme málo?

Konec roku 1989 přináší změny v politickém systému i v celé společnosti. Zhroutila se komunistická vláda, která předala moc opozici. Bylo třeba řešit politické, právní, ekonomické otázky. Začaly se projevovat rozdíly mezi českými zeměmi a Slovenskem. Rozdíly byly hlavně v mentalitě a politickém myšlení a ve vztahu ke společnému státu. Tyto názorové diference přerostly v roce 1992 v ústavní krizi. Vše

³¹ MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost*. první. Praha: Portál, 2002, 208 s. ISBN 80-7178-624-1.

pak vyvrcholilo v prosinci 1992, kdy **zanikl společný stát** Čechů a Slováků a následně 1. ledna 1993 **vzniká Česká republika**.

Tato změna zásadně ovlivnila všechny oblasti života a to i oblast vzdělávání. Právní ukotvení vzdělání našlo v zákoně, který je součástí ústavního pořádku České republiky, v Listině základních práv a svobod³².

Dědictvím po etapě socialismu se však stala vysoká úroveň vzdělanostních nerovností a podoba vzdělávacího systému, který byl pro rozvíjející tržní ekonomiku nevyhovující. To mělo za následek, že jedním z prvních požadavků, které vzneslo feministické hnutí v České republice, byl **rovný přístup ke vzdělání**.

K výraznému zlepšení, s ohledem na dostupnost a možnosti vzdělání došlo ještě v roce 1990 s novelou zákona o základním a středním školství, kdy se rozšířila možnost vzdělávání. Mohou být nově zřizovány školy soukromé i církevní a to na všech úrovních vzdělání. Nejsou žádná zákonná omezení, která by při přijetí na školu znevýhodňovala dívky a ženy.

Pro novodobé feministické hnutí nepředstavují problém nerovného přístupu ke vzdělání obory středního vzdělání, které jsou zakončeny maturitní zkouškou. Zde naopak sílí hlasy, které mluví o diskriminaci chlapců. V České republice se vzdělává v těchto oborech 70% žáků a nadpoloviční většinu tvoří dívky. V učebních oborech bez maturity je poměr 35% chlapců k 13% dívek. I na vysokých školách jsou v průměru dívky v převaze, ale na nejvyšších příčkách vzdělávání jsou v převaze naopak muži. V doktorských studiích jsou zastoupeny ženy jen v 35%. Na vrcholu vzdělání se devalvují ženské schopnosti, nepočítá se s tím, že by ženy měly nějak výjimečné nadání a schopnosti, aby mohly zastávat prestižní pracovní pozice s odpovídajícím finančním ohodnocením. Není tak zaručena finanční návratnost jejich studia. Dobré vzdělání ženám v současnosti nezaručuje dobré pracovní místo a finanční ohodnocení srovnatelné s muži³³.

³² V příloze B bakalářské práce je uvedeno znění čl. 33 Listiny

³³ APPELTOVÁ, Michaela a autorský tým. *Ženy a česká společnost*. Praha: Otevřená společnost o.p.s. Centrum ProEquality, 2010.str. 13-23 ISBN: 978-80-87110-19-5.

Shrnutí

V únoru 1948 dochází opět ke změně politického systému. Po vítězství komunistů ve volbách se po demisi prezidenta Beneše, ujímají vlády komunisté. Nastává éra socialismu. Tu je nutné rozdělit do etap.

V padesátých letech, která jsou charakteristická atmosférou strachu, snahou komunistů zničit opozici, není vzdělaná žena přínosem. Komunisté v ženách potřebovali důležitou pracovní sílu a podporovali ženy v rovnoprávnosti s muži, aby mohly zastávat stejné pracovní pozice jako oni.

Uvolnění v šedesátých letech přináší v oblasti vzdělávání nástroje pro zdarma poskytované vzdělání a politickou kontrolu nad distribucí vzdělávacích míst.

To vše pak vystupňovalo v období normalizace, kdy byly stanoveny pevné kvóty, které kolik dětí bude pro studium vyvolených a to nejen podle pohlaví, ale i podle původu. Zavedení úplného středního vzdělání tj. učebního oboru zakončeného maturitou vedlo zaostávání vysokoškolského vzdělání. Vzdělávání žen je zcela segregováno, většina dívek se učí v oborech ekonomických, textilních oděvnických, obchodu a služeb, zdravotnických a pedagogických. To se pak odráží i v tom, jaká povolání vykonávají. Dochází tak například k téměř úplné feminizaci školství.

Konec roku 1989 opět přináší politické a společenské změny, které vyvrcholí v lednu 1993 vznikem České republiky. Jako už mnohokrát před tím, zasahují změny všechny oblasti. Právo na vzdělání nachází své ukotvení v Listině základních práv a svobod.

Na všech úrovních vzdělávání mohou být nově zřizovány školy soukromé a církevní. Dědictvím socialismu jsou však vzdělanostní nerovnosti. Hlavními příčinami vzniku těchto nerovností je kvótní systém z doby normalizace a segregace ve vzdělávání žen v osmdesátých letech. Novodobé feministické hnutí se snaží o zajištění rovného přístupu ke vzdělání pro všechny.

Motivací pro vzdělávání hraje roli také vědomí, že lepší vzdělání je vstupenkou na lepší pracovní pozice, lepší plat. To však v případě žen stále neplatí.

3. VÝZKUM

3.1 Cíl výzkumu

Prvním cílem výzkumu bylo uskutečnit rozhovory s pracovníci odboru sociálních věcí a školství a získat tak odpovědi na otázky týkající se jejich vzdělání, tj. co oslovené ženy motivovalo při výběru střední školy. Bylo jejich rozhodnutí k studiu na dané škole ovlivněno pouze rodiči? Jestliže studovaly dále, co bylo motivací k dalšímu vzdělávání, jestli v tomto případě jejich rozhodování pro další studium ovlivnil někdo jiný, zda hodnotí vzdělání jako přínos. Také chtěla autorka znát jejich názor na problematiku potřeby gramotnosti, učení a vzdělání, aby žena obstála v současných společenských podmínkách.

Dalším cílem se stalo ověření nebo vyvrácení hypotézy, kterou si autorka, při studiu teoretických pramenů k problematice potřeby funkční gramotnosti, vzdělávání, úrovně vzdělání, motivace ke vzdělávání a k dosažení vyššího vzdělání v současných společenských podmínkách, vymezila.

Stanovená hypotéza

- **Funkční gramotnost, učení a úroveň vzdělání jsou potřebné, aby žena dobře obstála v současných společenských podmínkách.**

3.2 Charakteristika výzkumného vzorku

Výzkumným vzorkem byla formální skupina žen, které společně s autorkou této práce pracují nebo do roku 2011 pracovaly na odboru sociálních věcí a školství. Jednalo se osm žen různého věku, rozličného stupně dosaženého vzdělání a odlišného druhu pracovního zařazení. Použitou metodou výzkumu byl strukturovaný rozhovor.

3.3 Jednotlivé etapy výzkumu

3.3.1 Etapa přípravná

V této etapě byla nejprve stanovena metoda výzkumu a vymezeny cíle výzkumu. Jako výzkumná metoda byla zvolena metoda rozhovoru. Autorka sestavila a zapsala do

pomocného archu celkem devět otázek a určila, způsob záznamu a vyhodnocení odpovědí. V přípravné etapě byl vybrán i výzkumný vzorek. Autorka oslovila vytipované kolegyně a požádala je o rozhovor. Etapu autorka ukončila stanovením hypotéz.

3.3.2 Etapa realizace

Samotná realizace výzkumu proběhla dne 15.2.2012 na odboru sociálních věcí a školství. Rozhovory byly vedeny po dvojicích i samostatně. Autorka kladla kolegyním předem připravené otázky sestavené v přípravné etapě výzkumu a zapisovala odpovědi. Jednotlivé rozhovory trvaly přibližně dvacet minut.

3.3.3 Etapa vyhodnocení

Dílčí rozhovory zapsané v pomocném archu, byly v ten samý den po jejich uskutečnění popsány v další kapitole této bakalářské práce. Každý rozhovor byl uveden pořadovým číslem, rokem narození aktérky a její pracovní pozicí. Odpovědi na otázky byly dány do uvozovek. V následující kapitole pak došlo k analýze rozhovorů a shrnutí výsledků a také k zodpovězení hypotéz.

3.4 Zaznamenané rozhovory

Rozhovor č. 1, rok nar. 1958, referent hmotné nouze

1. Jaká střední škola byla po ukončení základní školy studována a co bylo motivací pro její výběr?

„Šla jsem studovat na gymnázium, měla jsem velmi dobré známky a maminka měla představu, že půjdu studovat na vysokou školu.“

2. Bylo rozhodnutí o výběru střední školy ovlivněno rodiči?

Ano, vlastně jsem šla na gymnázium díky představě maminky. Já jsem uvažovala o zdravotnické škole, ale maminka nechtěla, abych pracovala ve zdravotnictví.“

3. Jaké vzdělání mají rodiče?

„Oba rodiče jsou vyučeni.“

4. Chtěla jste po ukončení střední školy dále studovat. V případě že ano, co bylo motivací pro další studium?

„Na gymnáziu jsem měla již známost, tak jsem na vysokou školu jít nechtěla. Kamarádka šla studovat po gymnáziu nástavbový obor s maturitou, porodní asistentka. Šla jsem s ní. Dostudovala jsem to, ale ještě v průběhu studia jsem se vdala, měla dítě a po krátké mateřské jsem nastoupila pracovat do jeslí.“

5. Ovlivnili rodiče, nebo někdo jiný, rozhodování o dalším studiu?

„V té době jsem o dalším studiu nepřemýšlela.“

6. V případě, že jste po střední škole pokračovala ve studiu, chtěla jste studovat ještě dále? Pokud ano, z jakého důvodu jste studovala a jaký obor?

„Když mi bylo asi tak třicet let, tak jsem s myšlenkou studia začala trochu koketovat, ale nedotáhla jsem to do konce. Když začal platit zákon, který určoval vzdělání nutné pro moje povolání, tak jsem nakonec studovat šla. Dalším důvodem byla nemoc manžela, tak jsem nechtěla riskovat to, že mě kvůli nedostatečnému vzdělání propustí. Začala jsem studovat soukromou vyšší odbornou školu. Nakonec se ukázalo, že studovat nemusím. To, že pokračuji i přes současné velké pracovní vypětí, přestože mě škola štve a nic mi nedává, jsou ty již vložené peníze do studia.“

7. Jaké je v současnosti vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

„dvě maturity“

8. Jsou rodiče na vaše dosažené vzdělání pyšní?

„Otec již nežije a mamince je to jedno.“

9. Je podle vás gramotnost, učení a vzdělání potřebné, aby žena obstála v současných společenských podmínkách?

„Ano, když je to na nátlak zaměstnavatele, a k tomu, aby byla vybudována kariéra.“

Rozhovor č. 2, rok nar. 1973, referent hmotné nouze

1. Jaká střední škola byla po ukončení základní školy studována a co bylo motivací pro její výběr?

„Střední průmyslová škola strojní. Vybírala jsem si školu tak, abych nemusela na internát a dělat přijímací zkoušky. Což mi bylo umožněno, protože jsem měla na základní škole dobrý průměr.“

2. Bylo rozhodnutí o výběru střední školy ovlivněno rodiči?

„Ano, protože jsem již v té době neměla tátu, a měly jsme nedostatek financí, tak si maminka přála, abych nešla na internát.“

3. Jaké vzdělání mají rodiče?

„Maminka je vyučena i táta byl vyučen.“

4. Chtěla jste po ukončení střední školy dále studovat? V případě že ano, co bylo motivací pro další studium?

„Již v průběhu studia na průmyslovce jsem věděla, že mi tento obor nesedí, tak jsem se ihned po maturitě přihlásila na dálkové dvouleté studium sociálně-právní.“

5. Ovlivnili rodiče, nebo někdo jiný, rozhodování o dalším studiu?

„Vlastně mě ovlivnilo i to, že mi sestra nabídla, abych přespávala u ní v Lounech a tím se snížily náklady na dopravu a neplatila jsem za ubytování. Přestože to byla škola soukromá, a hradilo se školné, maminka mě v dalším studiu podpořila.“

6. V případě, že jste po střední škole pokračovala ve studiu, chtěla jste studovat ještě dále? Pokud ano, z jakého důvodu jste studovala a jaký obor?

„Po ukončení druhé střední školy jsem o studiu vysoké školy chvíli uvažovala, ale nastoupila jsem do práce na sociální odbor, tj. na práci v oboru a k dalšímu studiu mě donutily až okolnosti, kdy pro moji pracovní pozici bylo zákonem určeno jaké vzdělání musím mít. Nastoupila jsem tedy na studium vyšší odborné školy. Nakonec jsem zjistila, že bych splňovala výjimku, kvůli maturitě na sociálně-právní škole, ale studium jsem neukončila, mimo jiné také pro to, že toto studium bylo soukromé a mě bylo líto vynaložených peněz. Protože nám byla při studiu vyšší odborné škole prezentována možnost studia na VŠ - UJEP v Ústí nad Labem, což nakonec nebylo realizováno, tak jsem využila možnosti zkrácené formy bakalářského studia na VŠ - UJAK v Praze pro absolventy vyšších odborných škol.“

7. Jaké je v současnosti vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

„vyšší odborné“

8. Jsou rodiče na vaše dosažené vzdělání pyšní?

„Ano, maminka je na mé dosažené vzdělání i na současné studium velmi pyšná, chce vidět moji promoci v Betlémské kapli.“

9. Je podle vás gramotnost, učení a vzdělání potřebné, aby žena obstála v současných společenských podmínkách?

„Na tuto otázku odpovídám ano, ale záleží podle mě na profesi, kterou žena vykonává.“

Rozhovor č. 3, rok nar. 1976, vedoucí oddělení sociálních služeb

1. Jaká střední škola byla po ukončení základní školy studována a co bylo motivací pro její výběr?

„Od mala jsem se chtěla věnovat práci s lidmi, šla jsem studovat střední zdravotnickou školu, protože jiný typ školy, kde by to bylo možné v té době neexistoval.“

2. Bylo rozhodnutí o výběru střední školy ovlivněno rodiči?

„ Ano, maminka chtěla, abych šla tuto školu studovat, jako ona, otec ne, ten chtěl, abych šla na gymnázium a pak na vysokou školu. “

3. Jaké vzdělání mají rodiče?

„Maminka i tatínek mají středoškolské vzdělání s maturitou.“

4. Chtěla jste po ukončení střední školy dále studovat. V případě že ano, co bylo motivací pro další studium?

„Ano, již v průběhu studia jsem chtěla jít na vysokou školu, stále bylo mým cílem pomáhat lidem, tak abych měla více možností ovlivňovat tuto práci. Na vysoké škole jsem se po maturitě přihlásila, ale nedostala jsem se na ní, bylo to na Lékařskou fakultu - ošetrovatelský management. Tak jsem šla studovat nástavbový maturitní obor soc. práce. Zde jsem k sociální práci přičichla.“

5. Ovlivňovali rodiče, nebo někdo jiný, rozhodování o dalším studiu?

„Ano stále si i oni přáli, abych studovala dál. Mamince se však nelíbila moje práce na úřadě, chtěla mě vidět spíše v přímé práci s lidmi např. v ústavu soc. péče nebo domově důchodců.“

6. V případě, že jste po střední škole pokračovala ve studiu, chtěla jste studovat ještě dále? Pokud ano, z jakého důvodu jste studovala a jaký obor?

„Jak jsem již řekla, na studium vysoké školy jsem se nedostala, tak jsem studovala nástavbový maturitní obor. Po druhé maturitě jsem nastoupila do práce, na sociální odbor a studovat vysokou školu se mi podařilo až po třech letech. Studovat jsem šla na Technickou univerzitu v Liberci, pedagogickou fakultu, obor sociální práce. Protože v Liberci nebylo navazující magisterské studium, tak jsem šla poté studovat na VŠ - UJAK Praha obor speciální pedagogika. Pořád mě drží ta práce s lidmi, hlavně to, abych mohla dění ovlivňovat. A to po mých zkušenostech vidím, že k tomu opravdu potřebuji co nejvyšší možné vzdělání. Chtěla jsem pokračovat i v doktorském studiu, ale ihned po ukončení studia na UJAK jsem otěhotněla a nepodala přihlášku. O doktorském studiu stále přemýšlím, ale v současné době limitují rodinné závazky a navíc,

kdybych studovat začala, tak nyní při svém pracovním zařazení nemohu realizovat vědecký výzkum, který je pro toto studium podmínkou.“

7. Jaké je v současnosti vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

„vysokoškolské – Mgr.“

8. Jsou rodiče na vaše dosažené vzdělání pyšní?

„Maminka, do bakalářského studia byla, nyní je ráda, že jsem magistra, ale chtěla by mě vidět stále spíše v tom ústavu, abych mohla více ovlivňovat tu práci s lidmi, mrzí jí i, že se nepodařilo zrealizovat to doktorské studium. Tatínek je pyšný na to, že mám vysokou školu, ale bere to jako automatickou věc a je mu jedno v jakém oboru jsem jí nakonec vystudovala. Poměříje mě s mým bratrem, který má několik akademických titulů.“

9. Je podle vás gramotnost, učení a vzdělání potřebné, aby žena obstála v současných společenských podmínkách?

„Naprosto ano, nepochybuji, velký důraz, na 101%“.

Rozhovor č. 4, rok nar. 1971, vedoucí referátu hmotné nouze

1. Jaká střední škola byla po ukončení základní školy studována a co bylo motivací pro její výběr?

„Od mala jsem chtěla být zdravotní sestra a chtěla jsem pracovat s dětmi, takže jsem šla studovat na střední zdravotnickou školu.“

2. Bylo rozhodnutí o výběru střední školy ovlivněno rodiči?

„Ani ne, měla jsem jasno“.

3. Jaké vzdělání mají rodiče?

„Maminka má vysokou školu, otec je vyučen“.

4. Chtěla jste po ukončení střední školy dále studovat ? V případě že ano, co bylo motivací pro další studium?

„Ne o dalším studiu jsem neuvažovala, navíc jsem se hned po maturitě vdala, byla těhotná a nastoupila do práce, do jeslí, takže jsem svoji představu naplnila.“

Po mateřské dovolené jsem nastoupila jako zdravotní sestra, ale do domova důchodců, tato práce již nebyla úplně tou vysněnou, ale odešla jsem z ní hlavně kvůli tomu, že nešlo skloubit péči o mého syna s prací, kdy mi nejvíce vadily směny. Nastoupila jsem jako asistentka ředitele, tj, úplně mimo obor, udělala jsem si pomaturitní ekonomický kurz. Bylo to místo za mateřskou dovolenou, takže jsem po návratu kolegyně z mateřské dovolené opět hledala práci a nastoupila na sociální odbor. To jsem již i dalším studiu začala uvažovat a nakonec jsem začala studovat bakalářský obor sociální práce na VŠ – Technická univerzita v Liberci, ale to, až když jsem se stala vedoucí oddělení a studium jsem potřebovala.

5. Ovlivňovali rodiče, nebo někdo jiný, rozhodování o dalším studiu?

„V případě studia v Liberci mě toto studium maminka velmi doporučovala. Ve studiu mě podporovala i rodina i můj otec.“

6. V případě, že jste po střední škole pokračovala ve studiu, chtěla jste studovat ještě dále? Pokud ano, z jakého důvodu jste studovala a jaký obor?

„Jak jsem uvedla, tak po střední škole to bakalářské studium nebylo hned. Po jeho ukončení jsem, ale o dalším studiu uvažovala. V Liberci však obor nenavazoval. Na VŠ - UJEP v Ústí na Labem jsem se nedostala, ostatní vysoké školy, v oboru, ve kterém jsem chtěla pokračovat, byly příliš vzdáleny od místa bydliště a na soukromou, placenou školu jsem jít nechtěla, ale nechtěla jsem ani vystoupit z rozjetého vlaku, pokračovala jsem tedy nakonec ve studiu na mostecké pobočce Zemědělské univerzity Praha, obor veřejná správa a regionální rozvoj. To, že jsem začala studovat tento obor nepovažuji za problém, protože lze skloubit oba vystudované obory, právě pro to, že

jsem nyní na vedoucí pozici jako úředník, ale moje náplň zasahuje i do sociální oblasti.“

7. Jaké je v současnosti vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

„vysokoškolské – Ing.“

8. Jsou rodiče na vaše dosažené vzdělání pyšní?

„Ano“

9. Je podle vás gramotnost, učení a vzdělání potřebné, aby žena obstála v současných společenských podmínkách?

„Ano“

Rozhovor č. 5, rok nar. 1981, referent hmotné nouze

1. Jaká střední škola byla po ukončení základní školy studována a co bylo motivací pro její výběr?

„Šla jsem studovat střední zdravotnickou školu, protože jsem nevěděla, kam po základní škole jít.

2. Bylo rozhodnutí o výběru střední školy ovlivněno rodiči?

„Ano, maminka i tatínek si přáli, abych na tuto školu šla.“

3. Jaké vzdělání mají rodiče?

„Maminka vyučena, otec střední škola.“

4. Chtěla jste po ukončení střední školy dále studovat. V případě že ano, co bylo motivací pro další studium?

„Na střední škole jsem o dalším studiu neuvažovala, ale po jejím ukončení a nástupu do práce, do nemocnice, jsem se rozhodla pro další studium, protože mě práce

v nemocnici neuspokojovala. *“Šla jsem studovat vyšší odbornou školu, obor sociální práce.*

5. Ovlivnili rodiče, nebo někdo jiný, rozhodování o dalším studiu?

„Opět ano, maminka mě dále podporovala, ale tatínkovi by se více líbilo, kdybych zůstala pracovat ve zdravotnictví, přesto mě na škole dále finančně podporoval.“

6. V případě, že jste po střední škole pokračovala ve studiu, chtěla jste studovat ještě dále? Pokud ano, z jakého důvodu jste studovala a jaký obor?

„O dalším studiu jsem sice uvažovala, ale nechtěla jsem již rodiče dále zatěžovat a nastoupila jsem do práce. Zkusila jsem přijímací zkoušky na státní školu, obor sociální práce, ale nebyla jsem přijata. Po dohodě s manželem, který mi přislíbil pomoc v učení matematiky jsem na bakalářské studium nastoupila, na školu soukromou, Finančně správní v Mostě. Po jejím ukončení jsem chtěla studovat ihned dále, abych své vysokoškolské vzdělání ukončila bez přerušení. Chtěla jsem to, protože když pak bychom měli rodinu, tak by studium bylo obtížné. Nastoupila jsem na mosteckou pobočku Zemědělské univerzity Praha, obor veřejná správa a regionální rozvoj.“

7. Jaké je v současnosti vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

„vysokoškolské - Ing“

8. Jsou rodiče na vaše dosažené vzdělání pyšní?

„Ano, i tatínek je rád, že jsem vysokou školu i v jiném oboru dostudovala“.

9. Je podle vás gramotnost, učení a vzdělání potřebné, aby žena obstála v současných společenských podmínkách?

„Ano, vzdělání je určitě nutné, potřebné“.

Rozhovor č. 6, rok nar. 1986, sociální pracovnice

1. Jaká střední škola byla po ukončení základní školy studována a co bylo motivací pro její výběr?

„Chtěla jsem být masérkou, přihlásila se na zdravotnickou školu, ale studium na této škole mi nešlo, tak jsem po roce přestoupila na obor sociální práce.“

2. Bylo rozhodnutí o výběru střední školy ovlivněno rodiči?

„Moje rozhodnutí rodiče nijak nezpochybňovali, ani mi neradili, co studovat.“

3. Jaké vzdělání mají rodiče?

„Maminka střední školu, otec vyučen.“

4. Chtěla jste po ukončení střední školy dále studovat. V případě že ano, co bylo motivací pro další studium?

„Ano stále mě lákala fyzioterapie nebo ergoterapie. Nedostala jsem se na zvolenou školu a tak jsem podala přihlášku na vyšší odbornou školu, kde jsem pokračovala v oboru sociální práce. Z důvodu finančních jsem využila možnosti pro absolventy vyšších odborných škol, zkráceného ročního bakalářského studia na VŠ - UJAK. Praha,“

5. Ovlivnili rodiče, nebo někdo jiný, rozhodování o dalším studiu?

„Ano , hlavně z finančního hlediska, byli rádi za to zkrácené studium“.

6. V případě, že jste po střední škole pokračovala ve studiu, chtěla jste studovat ještě dále? Pokud ano, z jakého důvodu jste studovala a jaký obor?

„O dalším studiu přemýšlím, ale jsme nyní v práci a moc se mi nechce měnit tento zaběhnutý rytmus.“

7. Jaké je v současnosti vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

„vysokoškolské – Bc.“

8. Jsou rodiče na vaše dosažené vzdělání pyšní?

„snad ano“.

9. Je podle vás gramotnost, učení a vzdělání potřebné, aby žena obstála v současných společenských podmínkách?

„Myslím si , že je to důležité, že je důležité mít vlastní příjem a ne být závislá na muži.“

Rozhovor č. 7, rok nar. 1978, sociální pracovnice

1. Jaká střední škola byla po ukončení základní školy studována a co bylo motivací pro její výběr?

“Střední škola pro marketink a podnikání, přání dědy.“

2. Bylo rozhodnutí o výběru střední školy ovlivněno rodiči?

„Ne rodiči, ale dědou, u kterého jsem bydlela a který mě společně s babičkou vychovával, i když rodiče oba žijí. Bylo to s jejich souhlasem. Děda začal podnikat a potřeboval sekretářku, tak tento obor vybral.“

3. Jaké vzdělání mají rodiče?

„Máma, táta, babička i děda mají základní vzdělání.“

4. Chtěla jste po ukončení střední školy dále studovat? V případě že ano, co bylo motivací pro další studium?

„Ano chtěla jsem, ale na jiný obor než si přál děda, zajímaly mě obory právní, děda chtěl ekonomické. Tak jsme se dva roky dohadovali, až se otevřela v Mostě VŠ – Finanční a správní a na ní jsme se shodli.“

5. Ovlivnili rodiče, nebo někdo jiný, rozhodování o dalším studiu?

„Rodiče ne, ale děda, podporoval mě finančně, a přál si, abych studovala dál.“

6. V případě, že jste po střední škole pokračovala ve studiu, chtěla jste studovat ještě dále? Pokud ano, z jakého důvodu jste studovala a jaký obor?

„Chtěla jsem po ukončení bakalářského studia pokračovat dále a cítila jsem to i jako povinnost vůči dědovi, který se nedožil ani jeho ukončení a navíc mi na další studium mi zanechal finanční prostředky.“

7. Jaké je v současnosti vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

„vysokoškolské – Ing.“

8. Jsou rodiče na vaše dosažené vzdělání pyšní?

„Myslím, že ano“.

9. Je podle vás gramotnost, učení a vzdělání potřebné, aby žena obstála v současných společenských podmínkách?

„Myslím si, že je pro ženu nutné mít vzdělání, a to i z toho důvodu, že musí stále i před muži dokazovat, že je schopná.“

Rozhovor č. 8, rok nar. 1980, ved. oddělení soc. právní ochrany dětí

1. Jaká střední škola byla po ukončení základní školy studována a co bylo motivací pro její výběr?

“Gymnázium, s cílem jít studovat na vysokou školu.“

2. Bylo rozhodnutí o výběru střední školy ovlivněno rodiči?

„Ne, rodiče chtěli abych studovala, ale výběr školy nechali na mně.“

3. Jaké vzdělání mají rodiče?

„Oba jen základní.“

4. Chtěla jste po ukončení střední školy dále studovat? V případě že ano, co bylo motivací pro další studium?

„Ano, proto výběr gymnázia, chtěla jsem jít studovat práva nebo sociální práci, oba obory mě zajímaly a šla jsem na vyšší odbornou školu, obor sociální práce, kvůli tomu, že se mi zdála být vyšší odborná škola na půl cestě mezi střední a vysokou školou.“

5. Ovlivnili rodiče, nebo někdo jiný, rozhodování o dalším studiu?

„Jak jsem uvedla už jednou, měla jsem jejich podporu, ale výběr školy byl na mně, tatínek se však, i co by důchodce, vrátil do práce, abych mohla ve studiu pokračovat.“

6. V případě, že jste po střední škole pokračovala ve studiu, chtěla jste studovat ještě dále? Pokud ano, z jakého důvodu jste studovala a jaký obor?

„Ano studium jsem chtěla mít ucelené. Také jsem již před nástupem na bakalářské studium začala pracovat, ale stále jsem tak trochu chtěla užívat studentského života. Po jeho ukončení jsem pokračovala v magisterském studiu, stále v oboru sociální práce. Motivací bylo i to, že v oboru sociální práce také i pracuji. Stále uvažuji o možnosti dalšího studia, ať už třeba jazyků nebo prohlubující mojí odbornost.“

7. Jaké je v současnosti vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

„vysokoškolské – Mgr.“

8. Jsou rodiče na vaše dosažené vzdělání pyšní?

„Určitě, že ano“.

9. Je podle vás gramotnost, učení a vzdělání potřebné, aby žena obstála v současných společenských podmínkách?

„Je to nezbytné, podle mě celoživotní záležitost, aby měla žena přehled, zvláště v oblastech, ve kterých se pohybuje.“

3.5 Interpretace a shrnutí rozhovorů

Autorka uskutečnila celkem osm rozhovorů se svými současnými i bývalými kolegyněmi. Odpovědi na předem připravené otázky byly někdy velmi překvapivé.

1. Jaká střední škola byla po ukončení základní školy studována a co bylo motivací pro její výběr?

Z odpovědí na tuto otázku vyplynulo, že polovina kolegyň šla studovat střední školu s jasným záměrem. Buď věděly již od dětství jakému oboru se chtějí věnovat a podle toho si vybraly školu, nebo jejich cíl bylo studovat vysokou školu a zvolily studium na gymnáziu.

2. Bylo rozhodnutí o výběru střední školy ovlivněno rodiči?

Rodiče ve většině případů výběr školy ovlivnili, a to hlavně tím, že si přáli, aby dcera studovala konkrétní školu. V jednom případě matka z finančních důvodů chtěla, aby dcera studovala v místě bydliště a nemusela na internát.

3. Jaké vzdělání mají rodiče?

Osm rodičů vyučeno, čtyři mají střední školu s maturitou, tři základní školu a jeden má vysokoškolské vzdělání.

4. Chtěla jste po ukončení střední školy dále studovat? V případě že ano, co bylo motivací pro další studium?

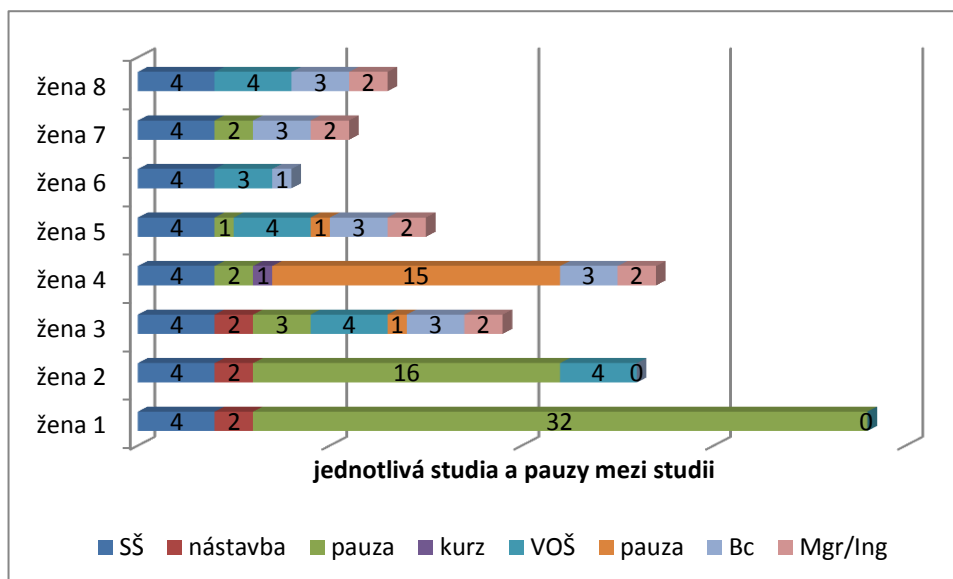
O dalším studiu ihned po skončení střední školy uvažovalo pět kolegyň, které nakonec i ve studiu pokračovaly. Tři studovat dále nechtěly.

5. Ovlivnili rodiče, nebo někdo jiný, rozhodování o dalším studiu?

Další studium rodiči již téměř ovlivněno nebylo. Pouze v jednom případě, to byl děda, který si přál, aby vnučka studovala dál a navíc obor, který vybral. Také se objevil nový motiv studia, a to studium nutné ke zvýšení kvalifikace pro výkon povolání.

6. V případě, že jste po střední škole pokračovala ve studiu, chtěla jste studovat ještě dále? Pokud ano, z jakého důvodu jste studovala a jaký obor?

Graf 1: průběh studií dotazovaných žen od ukončení základní školy

Zdroj : Zaznamenané rozhovory s oslovenými ženami

*Vysvětlivky
 SŠ – střední škola
 VOŠ – vyšší odborná škola
 Bs – vysokoškolské studium, titul bakalář
 Mgr – vysokoškolské studium, titul magistra
 Ing. – Vysokoškolské studium, titul inženýrka

Graficky je znázorněn průběh studií jednotlivých žen od ukončení základní školy po nejvyšší dosažené studium nebo poslední studium, které žena v současnosti studuje. Čísla v polích znázorňují počet let daného studia a počet let pauzy mezi studii.

Ze zaznamenaných průběhů studií od ukončení základní školy vyplývá, že pět žen (první, druhá, třetí, šestá a osmá) po vystudování střední školy ihned navázalo další studium (tři pokračovaly v nástavbovém oboru s maturitou a dvě na vyšší odborné škole). Tři ženy (čtvrtá, pátá a sedmá) pokračovaly ve studiu až po různě dlouhé pauze. Dvě ženy (šestá a osmá) studovaly od střední školy bez přerušení až do vysokoškolského studia, ale pouze jedna (osmá) ukončila svoje studia s vysokoškolským titulem magistra. Nejdelší pauzy mezi pokračováním studia byly u

žen, které studovaly nebo studují z nutnosti doplnění vzdělání pro výkon povolání (první a druhá), přičemž druhá žena po absolvování vyšší odborné školy, kdy minimálně toto vzdělání bylo pro ní nutností pro výkon jejího povolání pokračuje dále ve vysokoškolském studiu.

7. Jaké je v současnosti vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

V současné době dvě z oslovených žen ještě studují, takže nejvyšší dosažené vzdělání je zatím v tomto členění: jednou maturita, jednou vyšší odborné, jednou vysokoškolské bakalářské, třikrát vysokoškolské inženýrské a dvakrát vysokoškolské magisterské.

8. Jsou rodiče na vaše dosažené vzdělání pyšní?

V odpovědích na tuto otázku zcela jednoznačně jsou rodiče na vzdělání dcer pyšní, i když v jednom případě se to kolegyně spíše domnívá. V případě kolegyně, která byla z osloveného vzorku nejstarší, studium její maminku nezajímá.

9. Je podle vás gramotnost, učení a vzdělání potřebné, aby žena obstála v současných společenských podmínkách?

Na tuto otázku všechny kolegyně odpověděly, že ano.

Shrnutí

Ačkoliv byl mezi oslovenými kolegyněmi velký věkový rozdíl (nejstarší padesát čtyři let a nejmladší dvacet pět let) a mohl se předpokládat fakt, že motivace pro výběr střední školy po základní škole bude u každé jiná (zahajovaly svojí studijní dráhu v odlišných společenských podmínkách) a ovlivňovaly je jiné okolnosti, tak si ve většině případů vybraly školu s jasným cílem a výběr školy byl rodiči ovlivněn.

Další studium naopak ovlivňováno rodiči nebo někým jiným již nebylo. Motivací pro další studium, po maturitě, bylo nejčastěji to, že již byly kolegyně ve svých zájmech vyhraněny a měly již jasno, jaké by mělo být jejich pracovní uplatnění. Tento fakt není nijak neobvyklý, protože obecně mladí lidé ve věku osmnácti,

devatenácti let, tj, když ukončují střední vzdělání jsou již docela zralí a mají obvykle svůj vlastní názor. Nejčastější volbou po maturitním studiu bylo překvapivě studium vyšší odborné školy. Zajímavé bylo i to, že toto další studium bylo nejčastěji realizováno jako kombinované, při zaměstnání. Vyplývá tak z toho fakt, že již nedocházelo k finanční podpoře rodičů a koresponduje to z výše uvedeným zjištěním, že rodiče již nijak do dalších studií nezasahovali.

Dále z rozhovorů vyplynulo, že když bylo ukončeno následné studium, tak opět ve většině v případech, pokračovaly kolegyně ve studiu až do získání úplného vysokoškolského vzdělání.

O dalším vzdělávání po ukončení úplného vysokoškolského studia uvažovaly pouze dvě kolegyně a to jedna přemýšlela a chtěla by dále studovat v doktorském studiu a druhá má zájem o formu celoživotního vzdělávání, rozšiřování vědomostí a odbornosti.

Na vzdělání svých dcer jsou rodiče pyšní, až na maminku nejstarší kolegyně, kterou už studium dcery nezajímá.

To, že je gramotnost, učení a vzdělávání pro ženy v současných společenských podmínkách potřebné se domnívají všechny kolegyně, ale každá z kolegyně, které svoji odpověď rozšířila, víc, než na jednoduché ano, uvedla jiný důvod. Důvody, které byly uvedeny :

- když je to na nátlak zaměstnavatele a kvůli vybudování kariéry
- pro profesi, kterou žena vykonává
- nezbytné, velký důraz, je důležité, nutné a potřebné z více jak 101%
- důležité proto, aby žena měla vlastní příjem a nebyla závislá na muži
- je nutné i proto, že žena musí mužům stále dokazovat svoji schopnost

- nezbytné, celoživotní záležitost, pro přehled, zvláště v oblastech, ve kterých se žena pohybuje

3.6 Ověření stanovené hypotézy

Při studiu teoretických pramenů a při přípravě výzkumu si autorka vymezila hypotézu, kterou chtěla potvrdit nebo vyvrátit.

Stanovená hypotéza

- **Funkční Gramotnost, učení a úroveň vzdělání jsou potřebné, aby žena dobře obstála v současných společenských podmínkách.**

Tato hypotéza byla autorkou potvrzena. Současné společenské podmínky jsou velmi náročné. Aby v nich žena obstála, musí znát mnoho věcí. Nestací jen umět číst a psát. Musí stále dokazovat, že má nejen vědomosti, ale mnoho dalších schopností. Rozvíjení gramotnosti, učení a vzdělávání je nezbytné po celý život.

Závěrečné shrnutí

Při studiu literatury a dalších pramenů týkající se problematiky vzdělávání žen a po zpracování výzkumné části, dospěla autorka této bakalářské práce ke zjištění, že sociální, ekonomické, politické, demografické podmínky vždy zasahovaly a ovlivňovaly všechny oblasti života lidí. Oblast vzdělávání tedy nebyla výjimkou.

Ženy postupně zvyšovaly svoji touhu po vzdělání, ale bez podpory mužů by jejich touhy zůstaly nenaplněny. Největší díl práce odvedli neúnavní nadšenci, vlastenci, propagátoři vzdělávání žen v dobách konce 18. století do vzniku samostatného státu. Jejich zásluhou se ženám postupně dostávalo možnosti studia na středních školách až po možnost studia na školách vysokých.

I přes těžká období, kterými společnost procházela, ať už v období nacistické okupace nebo socialistického státu, největším přínosem pro současnost, autorka spatřuje v tom, že ta touha po vědění a vzdělání se nezměnila. Její domněnkou je, že by

se však nemělo „usnout na vavřínech“. Měly by se stále rozšiřovat možnosti dalšího vzdělávání, vytvářet podnětná prostředí pro tvorbu a inovaci studijních oborů, ale hlavně podněcovat a motivovat ženy, aby chtěly pokračovat i s postgraduálních studiích, protože je velmi málo žen, co mají touhu tyto dveře otevřít.

ZÁVĚR

V bakalářské práci se autorka věnovala tématu gramotnosti, učení, vzdělávání se žen v odlišných společenských podmínkách. Vzhledem k rozsáhlosti tohoto téma, byla práce zúžena na období po zavedení povinné školní docházky v českých zemích až do současné České republiky.

Cílem autorky v teoretické části práce byl stručný nástin problematiky vzdělávání žen v období po zavedení povinné školní docházky, v období samostatného Československého státu, v době nacistické okupace a v období po druhé světové válce do současnosti. Při studiu teoretických pramenů autorka načerpala mnoho poznatků, zjistila, kolik úsilí mnoho žen i mužů stálo za tím, aby se ženy mohly vzdělávat a jak tuto oblast zasahovalo politické zřízení v zemi.

V praktické části se autorka zabývala výzkumem. Pomocí rozhovorů s bývalými a současnými kolegyněmi zjišťovala, co oslovené ženy motivovalo ke studiu, jaké okolnosti nebo kdo je ovlivňoval při výběru školy a jaký význam pro ně studium má nebo mělo.

Při posuzování stanovené hypotézy : Gramotnost, učení a vzdělávání je potřebné pro to, aby žena obstála v současných společenských podmínkách došlo autorkou k jejímu potvrzení

Největší přínos autorka spatřuje v tom, že postoj žen k učenosti se od minulosti do současnosti nezměnil. Stále trvá jejich touha po vzdělání, jsou ochotny překonávat překážky, které jsou před ně kladeny. V současné době je však potřeba pomoci jim najít cestu, aby se zvýšil počet těch, které by chtěly ve svém vzdělání dosáhnout ty nejvyšší možné cíle.

Autorka navrhuje pro praktické využití možná opatření:

- V působnosti ministerstva školství tělovýchovy a mládeže

- Cílená podpora dívek, jenž by chtěly po ukončení základní školy studovat obory, o které obvykle ženy nestojí, a to formou stipendií, grantů nebo jejich účastí v projektech týkající se těchto oborů
- Ve spolupráci s ministerstvem práce a sociálních věcí napojit na sebe odborné školy a potencionální zaměstnavatele, aby dívky, které uvažují o studiu na odborných školách si danou školu vybraly, protože by v rámci odborné praxe, tuto praxi vykonávaly již u toho zaměstnavatele. Tyto zaměstnavatele podpořit dotací, aby přijaly alespoň určitý počet absolventek těchto zapojených škol, které by díky prodělané odborné praxi nebyly absolventkami bez zkušeností práce v oboru.
- V oblasti zapojení většího počtu žen do vědy a výzkumu a pro posílení většího zájmu o postgraduální studia zesílit propagaci:
 - žen, které roli matky skloubili s vědeckou kariérou (v této souvislosti poukázat na příklady otců na mateřské dovolené, pro ovlivnění žen, že tuto roli zvládnou i muži a ony se tak také mohou věnovat vědecké kariéře)
 - volných pracovních míst ve vědeckých institucích, kde pracovní pozici mohou obsadit i ženy
- Změny v přístupu zaměstnavatelů:
 - poskytovat úlevy na studia ve formě studijního volna nejenom těm zaměstnankyním, které studují pro potřeby zaměstnavatele
 - podílet se alespoň částečně přispívat na financování studií
 - dosažitelnost vzdělání i pro ženy na rodičovské dovolené , tj., aby tyto výhody mohly také využívat

- ty zaměstnankyně, které by při studiu nevyužily finanční podpory, ale pouze studijního volna, nezavazovat k setrvání v pracovním poměru
- motivovat zaměstnankyně ke studiu poskytováním lepšího finančního ohodnocení po ukončení studií
- umožnit přerušování práce, a to i z důvodu studia nejen při rodičovském příspěvku, aby nemusel být ukončen pracovní poměr
- zvláště v soukromých firmách srovnat mzdy mužů a žen (stále přetrvává tradice nižších mezd u žen na stejné pracovní pozici)

Na úplný závěr

Vzhledem, v naší společnosti ke stále přetrvávajícímu, zakořeněnému a neporaženému názoru, že muž je živitel rodiny, a že žena může být vzdělaná, může studovat, a měla by pracovat, ale její prioritou by měla být péče rodinu, navrhuje autorka, aby v dětech ji od mateřských škol, úměrně jejich věku, bylo posilováno vědomí, že jak chlapci, tak dívky mají stejné šance na uplatnění ve společnosti, že je pouze omezený počet oblastí, kde si nemohou být ženy a muži rovni. Toto by se mělo stát součástí vzdělávacího a výchovného programu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie

- APPELTOVÁ, Michaela a autorský tým. *Ženy a česká společnost*. Praha: Otevřená společnost o.p.s. Centrum ProEquality, 2010. ISBN: 978-80-87110-19-5.
- BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. první. Praha: Libri/SLON, 2005. ISBN 80-86429-48-2(Slon).
- BĚLINA, Pavel, Tomáš GRULICH, Jaroslav HALADA, Jaroslav HRBEK, Petr MAREŠ, Dagmar MORAVCOVÁ, Jiří POKORNÝ, Jiří RAK, Petr. A. ROČEK a Josef TOMEŠ. *Dějiny zemí Koruny české II*. druhé. Praha: Paseka, 1993. ISBN 80-85192-60-8.
- HARNA, Josef a Rudolf FIŠER. *Dějiny českých zemí*. první. Praha: Fortuna, 1998. ISBN 80-7168-522-4.
- HLADÍLEK, M. *Kapitoly z obecné didaktiky a didaktiky vzdělávání dospělých*. druhé. Praha: UJAK, 2009. ISBN 978-80-86723-75-4.
- MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí - proč?*. první. Praha: Libri/SLON, 2005. ISBN 80-7277-295-3(Libri); ISBN 80-86429-42-3(Slon).
- MAŘÍKOVÁ, Hana, Tomáš KOSTELECKÝ, Tomáš LEBEDA a Markéta ŠKODOVÁ. *Jaká je naše společnost?* první. Praha. SLON. 2010. ISBN 978-80-7416-025-4
- MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost*. první. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-624-1.
- PRŮCHA, Jan. *Pedagogická encyklopedie*. první. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-546-2.
- NEUMANN, Stanislav Kostka. *Dějiny ženy: populárně sociologické etnografické a kulturně historické kapitoly. 4 svazek. Žena moderní*. Praha: Otakar II., 1999
- SAK, Petr, Jiří MAREŠ, Hana NOVÁ, Vít RICHTER, Karolína SAKOVÁ a Jarmila SKALKOVÁ. *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. první. Praha. Portál. 2007. ISBN 978-80-736-230-0
- VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele*. první. Praha: Grada PUBLISHING, 2007. ISBN 978-80247-1734-0.

Slovníky

- HENDRYCH, Dušan. *§ kolektiv. Právnícký slovník*. druhé. 2001. Praha. C.H. Beck. ISBN 978-80-7400-0591

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce* první. 2003.s. 62. Praha: Portál. ISBN 80-7178-549-0

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. třetí, rozšířené, aktualizované. 2001. s.292.Praha: Portál, ISBN 80-7178-579-2.

Internetové zdroje

Česká republika: Tereziánské reformy. *Česká republika* [online]. [cit. 2012-02-04]. Dostupné z: <http://silkyana.nolimit.cz/terezianske-reformy>

Společná Česko -Slovenská digitální parlamentní knihovna. *Parlament České republiky-poslanecká sněmovna* [online]. [cit. 2012-02-12]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t1165_00.htm

Kalhotové období: v čem byla první republika „první“?: Cesta českých žen ke vzdělání II. O. *News Letter* [online]. 2007[cit. 2012-02-12]. Dostupné z: <http://www.cec-wys.org/media/1370753e/12%2007.pdf>

Články. ŠTRBÁŇOVÁ, Soňa. *Věda.cz* [online]. 5.3.2008 [cit. 2012-02-14]. Dostupné z: <http://www.veda.cz/article.do?articleId=22769>

Naši politici o.s. [online] [sit.2012-03-18] Dostupné z <http://www.nasipolitici.cz/cs/politik/738-jirina-sikova>

Kvalifikační práce

SKOUMALOVÁ, Lucie. *Vývoj ošetrovatelství v ČSR v 1. polovině 20. století*. Pardubice, 2009. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice, Fakulta filosofická, Katedra historických věd. Vedoucí práce Milena Lenderová

Primární zdroje

ČESKO..Zákon č. 2 ze dne 16.12.1992. Listina základních práv a svobod. In. *Sbírka zákonů české republiky*. Dostupný také z <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>. 1992.

Ostatní zdroje

FRÝDLOVÁ, Pavla. *Ženy odjinud*. první. Praha: Nakladatelství Lidových novin, 2009. ISBN 978-80-7106-641-5.

FRÝDLOVÁ, Pavla. *Ženská vydrží víc než člověk*. první. Praha: Nakladatelství Lidových novin, 2006. ISBN 978-80-7106-798-9.

FRÝDLOVÁ, Pavla. *Ženám patří půlka nebe*. první. Praha: Nakladatelství Lidových novin, 2007. ISBN 978-80-71-06-641-5.

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam obrázků

Obrázek 1 : Schéma vztahu mezi jednotlivými druhy gramotnosti

Seznam grafů

Graf 1: Průběh studií dotazovaných žen od ukončení základní školy do současnosti

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA A - DOTAZ ČLENŮ NÁRODNÍHO SHROMÁŽDĚNÍ NA MINISTRA OBRANY I

PŘÍLOHA B – LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD ČL. 33.....V

PŘÍLOHY

Příloha A – Dotaz členů národního shromáždění na ministra Národní obrany V. Klofáče

Zasedání Národního shromáždění československého r. 1919.

Tisk 1165.

Dotaz

členů Národního shromáždění Dra Hnídka, Dra Franke, Dra Meissnera, Bradáče, Dra G. Mazance a soudruhů

na ministra Národní obrany pana V. Klofáče

ve věci vyprázdnění ústavu ku vzdělání učitelek v Praze-I., Křižovnická ul. 81.

V čísle 152 ze dne 3. června t. r. uveřejnila "Národní Politika" tuto zprávu: "Hroživé poměry v našem školství. Dovídáme se z kompetentních kruhů, že na státním ústavě pro vzdělání učitelek v Praze nebude se asi letos konati zápis a přijímací zkoušky do prvního ročníku, poněvadž nebude, kde učit. Původní budova ústavu jest dosud zabrána vojskem a veškeré žádosti a deputace o její uvolnění zůstaly bez výsledku. Nynější provisorní místnosti školní v klášteře Voršilek budou zabrány ministerstvem financí. Ministerstvo školství a národní osvěty mělo by se v zájmu celého našeho školství postarati o rychlou pomoc, neboť čas kvapí a musí přece postaráno býti o dorost učitelský!"

Zjistili jsme, že školní budova českého státního ústavu učitelek v Praze-I., Křižovnická 81 s blokem pěti školních budov, je již od počátku války zabrána vojenským erárem a že v ní byla záložní nemocnice č. 2. Tím octly se jak český státní ústav ke vzdělání učitelek, tak i cvičná měšťanská a obecná škola úplně bez přístřeší. Jen neumdlévajícímu přičinění ředitelství tohoto ústavu a některých členů sboru učitelského dlužno děkovati, že vypuzenému ústavu byly jednak blahovůlí kláštera Voršilek, Praha-II., propůjčeny místnosti pro vlastní ústav ke vzdělání učitelek, jednak dlužno též uznati benevolenci obce pražské, která poskytla osm místností ve škole u sv. Haštala, Praha-I. Tři třídy zůstaly v privátním domě Praha-I., Valentinská ul., kde již od r. 1910 byl celý mezanin najat pro

cvičnou školu měšťanskou. Ústav tím rozestřán, ale aspoň se učilo, ač v místnostech studených, tmavých a nevyhovujících ani nejprimitivnějším požadavkům hygieny.

Předpokládalo se, že po roce bude budova vrácena svému účelu, leč nestalo se tak a neblahé toto provisorium trvá již plných pět let.

*Stav jednotlivých škol následkem toho jest ovšem velice žalostný. Změna nastala jedině v tom směru, že **po převratu** dne 28. října 1918 byla nemocnice z bloku vyklizena a že místnosti ponechány dále vojsku za kasárny. Všecky kroky, které ředitelství ústavu se sborem učitelským až dosud bylo vykonalo, zůstaly bezvýsledny. Jediný český ústav ku vzdělání učitelek zůstává přes všechny prosby jak ředitelství, tak sboru učitelského ustavičně kasárnami.*

Již v první polovici ledna t. r. byla deputace u pana ministra vyučování, ředitelství intervenovalo u ministra Národní obrany, u členů Národního shromáždění, u zemské školní rady, ale vše nadarmo. Budova ústavní zůstává ustavičně obydlena vojskem, ačkoli pan ministr vyučování v denních listech ze dne 1. ledna t. r. slavnostně slíbil, že jeho první úlohou bude péče o vrácení budov školních jejich původnímu účelu.

Za měsíc jest již konec školního roku a od 1. září 1919 počíná nový školní rok, v němž však hrozí ústavu úplná zkáza, poněvadž nebude lze vyučovati vůbec, neboť nebude pro vyučování potřebných místností.

Budeť klášterní budova Voršilek prodána eráru, jenž v ní umístí ministerstvo financí. Toto čeká jen na ukončení školního roku, aby pro sebe zabralo i místnosti, jichž dosud užívá ústav ke vzdělání učitelek. Tím octnou se čtyři třídy tohoto ústavu na ulici. Není proto naprosto možno provést na příští školní rok ani zápis, ani přijímací zkoušky do prvního ročníku, poněvadž není jednak místností - aspoň šest je jich třeba - kde by se mohlo zkoušeti, jednak nebude také místností, kde by se mohlo v příštím roce vyučovati. Pražská obec nehodlá v příštím roce také již cvičnou školu v budově sv. Haštala ponehati, poněvadž budova tato je přeplněna a ve třídách může se proto vyučovati jen střídavě. Tím bude tedy i celá cvičná škola, obecná i měšťanská, tudíž osm tříd, rovněž bez přístřeší. Celkem tedy hrozí ústavu učitelek, že 12 jeho tříd octne se v nastávajícím školním roce úplně na ulici.

Pro nedostatek síní školních nelze též pomýšleti na zápis do kursu industriálního, který následkem toho pro příští rok rovněž odpadne.

Dvouletý kurs pěstounský, jemuž připadá na školní rok 1919/20 druhý ročník, nebude rovněž možno otevřít, protože s ním těsně souvisí škola mateřská pro praktické hojné cviky, a pro tuto nebude rovněž vhodné místnosti, takže i ona v témž roce nebude otevřena.

Najde-li se o prázdninách někde vhodná místnost, otevře se ze tříd dosud u Voršilek umístěných nastávající druhý ročník, jinak budou museti chovanky tohoto ročníku odkázány býti na studium jiné, nebo do venkovských dívčích paedagogií.

Dojde-li k výpovědi cvičných tříd, bude nutno celou cvičnou školu rozpustiti, čímž důležitý pro kandidátky III. a IV. ročníku praktický výcvik zcela odpadne.

V takovém zoufalém a kritickém postavení nalézá se jediný český státní ústav učitelek v Čechách.

Ředitelství ústavu učitelek v Praze oznámilo proto vši české veřejnosti, že neodstraní-li se hned závady výše označené, nemůže pro příští školní rok konati zápisu ani do prvního ročníku, ani do kursu industriálního. Nové dvě třídy nebude lze prostě otevřít.

Ředitelství ponechalo rodičům chovanek, aby sami chopili se věci a zasadili se o to, aby jich děti nehynuly jako dosud v místnostech, jež v hygienickém ohledu naprosto se nehodí za školu.

Při slavnostním otevření slovenských středních škol v Bratislavě dne 1. června 1919 prohlásil státní tajemník Dr. Drtina, dovolávaje se Komenského, mezi jiným:

"Náš nový život může býti zajištěn jedině naším vzděláním. Osvětou k svobodě! V práci a věděni jest naše spasení.

Svobody jsme dosáhli, ale největší část práce nás dosud čeká. Čím lepší školství má národ, tím větší význam bude míti ve společnosti národů. - Národ, který bude míti lepší školství, bude prvním národem světa."

Tak zní ovšem theorie, ve skutečnosti hrozí však jednomu z nejdůležitějších českých učilišť pohroma, jejíž neblahých následků jak v ohledu kulturním, tak sociálním, ani nelze dohlédnouti. Našemu ženskému dorostu učitelskému odnímá se možnost studia, nedbá se na zoufalé volání učitelských sil ústavu, aby jak učitelé, tak posluchačky nebyli mořeni v místnostech, jichž nelze v zimě ani osvětlovati, ani vytápěti, v létě zas ne větrati. Ústav učitelek, kdysi chloubou českého školství a touha české dívčí inteligence, stává se za těchto poměrů a z hlediska sociálního obávanou lidomornou a světovou hanbou našemu školství.

Pro pohodlí kantinského, jenž má k dispozici 4 místnosti ústavu a k vůli 80 mužům vojska ve škole ubytovaných, odnímá se skoro pěti stům českých dívek možnost školní návštěvy, brzdí se jejich kulturní i duševní vývoj a vydávají se nebezpečí, že v útlém věku zkazí si zrak ve tmavých místnostech!

*Podepsaní **táží** se proto:*

*"Jsou tyto hrozné poměry panu **ministru Národní obrany** povědomy a je pan ministr ochoten v dohodě s panem ministrem vyučování těchto 80 mužů vojska a kantinského z budovy pražského ústavu ke vzdělání učitelek přeložit a ústav náležitě vyčistěný a upravený neprodleně vrátiti jeho původnímu určení?"*

Dr. Hnídek, Dr. Franke, Dr. Meissner, Bradáč, Dr. Mazanec,

Hybš, Bechyně, Beran, Udržal, Kadlčák, Malypetr, Rychtera, Zíka, Ing. Klíndera, Chlebounová, Měchura, Ing. Pospíšil, Zatloukalová-Coufalová, Sáblik, Dr. J. Černý, Dr. Bouček, Stoupal, Maxa. "(Národní shromáždění československé, tisk 1165, 1919)"³⁴

³⁴ Společná Česko -Slovenská digitální parlamentní knihovna. *Parlament České republiky-poslanecká sněmovna* [online]. [cit. 2012-02-12]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t1165_00.htm

Příloha B – Hlava 4, čl. 33 Listiny základních práv a svobod

„Hlava čtvrtá

Hospodářská, sociální a kulturní práva

Článek 33

- 1) Každý má právo na vzdělání. Školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon.*
- 2) Občané mají právo na bezplatné vzdělání v základních a středních školách, podle schopností občana a možností společnosti též na vysokých školách.*
- 3) Zřizovat jiné školy než státní a vyučovat na nich lze jen za podmínek stanovených zákonem; na takových školách se může vzdělání poskytovat za úplatu.*
- 4) Zákon stanoví, za jakých podmínek mají občané při studiu právo na pomoc státu³⁵“.*

³⁵ Česká republika. Listina základních práv a svobod. In: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>. 1992.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Romana Rybáčková

Obor: Vzdělávání dospělých

Forma studia: kombinované

Název práce: Postoj ke gramotnosti jako k základnímu lidskému právu – zaměřeno
na postoj žen po zavedení povinné školní docházky do současnosti

Rok: 2012

Počet stran textu bez příloh: 55

Celkový počet stran příloh: 5

Počet titulů české literatury a pramenů: 20

Počet internetových zdrojů: 5

Vedoucí práce: Mgr. Martina Strnadová